

ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Δ.Π.Μ.Σ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΓΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

Σαβιολάκης Ιωάννης Α.Μ 166

Επιβλέπων Καθηγητής Δρ. Γεώργιος Ξανθός

Ηράκλειο Κρήτης Φεβρουάριος 2022.

2022

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Οργάνωση και Διοίκηση για Μηχανικούς» του τμήματος των Ηλεκτρολόγων Μηχανικών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου.

Με την περάτωση της μεταπτυχιακής εργασίας μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Δρ. Γεώργιο Ξανθό, για την πολύτιμη καθοδήγησή του, την συμπαράσταση και την κατανόηση που έδειξε λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης που επικρατούσε.

Τις θερμές μου ευχαριστίες εκφράζω επίσης στον επίκουρο καθηγητή Δρ. Γαρεφαλάκη Αλέξανδρο και στον καθηγητή Τρίχα Νικόλαο που δέχτηκαν να είναι μέλη της Τριμελούς Επιτροπής Αξιολόγησης της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, και ιδιαιτέρως την αδερφή μου Γεωργία, που με στηρίζει και είναι πάντα δίπλα μου, καθώς και την φίλη μου Φιλίνα, που με βοήθησε με τις γνώσεις της και την στήριξή της όλο αυτό το διάστημα για την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

Copyright© Σαβιολάκης Ιωάννης, 2022.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το πρόγραμμα δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Περίληψη

Ένα βασικό αντικείμενο μελέτης της οικονομικής επιστήμης αποτελεί η ύπαρξη οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των κρατών, των ενώσεων κρατών και των περιφερειών. Στην Ελλάδα, μια χώρα του Ευρωπαϊκού Νότου που έχει υποστεί μεγάλες αναταραχές από την διεθνή οικονομική κρίση, οι περιφερειακές ανισότητες, βάσει το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν αλλά και άλλων δεικτών, έχουν αυξηθεί διαχρονικά, οδηγώντας έτσι την δημιουργία ενός προτύπου κέντρου-περιφέρειας και την μεγέθυνση του χάσματος μεταξύ των 2 μεγάλων αστικών κέντρων και των υπόλοιπων περιφερειών της χώρας. Το νεοκλασικό υπόδειγμα των περιφερειακών ανισοτήτων, αλλά και άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις, προβλέπουν οικονομική σύγκλιση των περιφερειών, πράγμα το οποίο δεν λαμβάνει μέρος στην Ελλάδα.

Οι νεοκλασικές θεωρίες έχουν ως αντικείμενο την μελέτη και την εξήγηση των ανισοτήτων που δημιουργούνται κατά την περιφερειακή μεγέθυνση. Υπό κανονικές συνθήκες υπάρχει η τάση των περιφερειών που αναπτύσσονται για οικονομική σύγκλιση, απαλείφοντας με αυτόν τον τρόπο τις όποιες ανισότητες υπήρχαν. Σύμφωνα με τις νεοκλασικές θεωρίες, μακροχρόνια υπάρχει μείωση των γεωγραφικών ανισοτήτων, ως προς το κατά κεφαλήν εισόδημα. Με τις θεωρίες λοιπόν αυτές, γίνεται η προσπάθεια εξήγησης των λόγων που δεν πραγματοποιείται η αναμενόμενη σύγκλιση.

Λέξεις κλειδιά: περιφερειακές ανισότητες, περιφερειακή πολιτική, σύγκλιση, οικονομική κρίση

Abstract

The main object of study in economics is the existence of economic inequalities between states, associations of states and regions. In Greece, a country in the European South that has been hit hard by the international economic crisis, regional disparities, based on Gross Domestic Product and other indicators, have increased over time, leading to the creation of an urban center-rest of country model and widening the gap between the 2 major urban centers and the rest of the country. The neoclassical model of regional inequalities, but also other theoretical approaches, predict economic convergence of regions, which does not take place in Greece.

Neoclassical theories aim to study and explain the inequalities created during regional enlargement. Under normal circumstances there is a tendency for regions to develop for economic convergence, thus eliminating any inequalities that existed. According to neoclassical theories, there is a long-term reduction in geographical disparities in per capita income. These theories therefore attempt to explain the reasons why the expected convergence does not take place.

Keywords: regional inequalities, regional policy, convergence, economic crisis

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες	2
Περίληψη	4
Abstract	5
1. Εισαγωγή	8
1.1. Σκοπός και περίληψη της εργασίας	8
2. Θεωρητικό πλαίσιο	10
2.1. Τί είναι περιφέρειες;	10
2.2. Θεωρίες Ανισοτήτων	12
2.2.1. Νεοκλασική προσέγγιση	12
2.2.2. Η οικονομική θεωρία της συσσώρευσης	15
2.3. Τα προβλήματα των περιφερειών	16
3. Ανισότητες στην Ελλάδα	23
3.1. Ιστορική ανάδρομη	24
3.2. Αίτια Περιφερειακών Ανισοτήτων Στην Ελλάδα	26
3.3. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης	28
3.4. Τα αίτια κι ο ρόλος της οικονομικής κρίσης	30
3.5. Περιφερειακές πολιτικές	36
3.5.1. Δημόσιες επενδύσεις	36
3.5.2. Κίνητρα για Ιδιωτικές Επενδύσεις	39
3.5.3. Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ)	41
3.5.4. Σύνοψη Περιφερειακών Πολιτικών	42
4. Ανάλυση δεδομένων στις Ελληνικές Περιφέρειες	44
4.1. Τρόποι διαχωρισμού	44
4.1.1. Κοινή ονοματολογία των εδαφικών στατιστικών μονάδων (NUTS)	44
4.1.2. Διαχωρισμός της Ελλάδας	49
4.2. Δείκτες ανάλυσης	51
4.2.1. Μέθοδοι και τεχνικές περιφερειακής ανάλυσης	51
4.2.2. ΑΕΠ	54
4.2.3. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	57
4.3. Σύγκριση και παρουσίαση αποτελεσμάτων	57
5. Συμπεράσματα	65
Βιβλιογραφία	70

Πίνακας Εικόνων, Πινάκων και Διαγραμμάτων

Ποσοστά Ανεργίας Για τα Έτη 2010-2014	29
Ποσοστά Απασχόλησης στις Ηλικίες 18-64 για τα Έτη 2010-2014	29
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ κατά ποσοστό του Μ.Ο. της Ε.Ε.	30
Α.Π.Α. (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία)	33
Οι περιφέρειες της Ελλάδος	50
Οι νομοί της Ελλάδος	50
Α.Ε.Π. κατά Περιφέρεια	58
Α.Ε.Π. κατά Νομό	59
Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. κατά Περιφέρεια	60
Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. κατά Νομό	61

1. Εισαγωγή

1.1. Σκοπός και περίληψη της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι η έρευνα της ύπαρξης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα και της αποτελεσματικότητας της πολιτικής στην Ελλάδα με στόχο την μείωση αυτών των ανισοτήτων. Βασικά ερωτήματα που τίθενται στην εργασία αφορούν κυρίως τις περιφερειακές ανισότητες και, συγκεκριμένα, προβλήματα που δημιουργούνται μεταξύ των περιφερειών, τα κριτήρια των χρηματοδοτήσεων στις περιφέρειες σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, την αξιοποίηση των πόρων της Ελλάδας που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και την περιφερειακή πολιτική που ασκεί η Ελλάδα.

Η εργασία περιλαμβάνει συνολικά τέσσερα κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται το βασικό θεωρητικό πλαίσιο. Αναλύεται η σημασία της έννοιας της περιφέρειας και του περιφερειακού προβλήματος. Στην συνέχεια γίνεται ανάλυση της έννοιας και των κριτηρίων προσδιορισμού των περιφερειακών ανισοτήτων και παρουσιάζεται η ερμηνεία τους σύμφωνα με την κλασικές και σύγχρονες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εμβαθύνουμε στις ανισότητες στην Ελλάδα με μια ιστορική αναδρομή μέσα στο χρόνο. Αναλύουμε τους παράγοντες που τις δημιούργησαν αλλά και τον ρόλο τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) όσο και της οικονομικής κρίσης στην άμβλυνση αυτών. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση της ελληνικής περιφερειακής πολιτικής.

Σε συνέχεια της καταγραφής του αναπτυξιακού περιβάλλοντος της περιφέρειας, στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η συλλογή των στατιστικών δεδομένων για τις ελληνικές περιφέρειες, η μελέτη καθώς και η ανάλυση αυτών ώστε να εξαχθούν τα αποτελέσματα σχετικά με τις ανισότητες που υπάρχουν στην περίπτωση της Ελλάδας.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τα ειδικά συμπεράσματα της έρευνας και ακολουθούν παραρτήματα που αναφέρονται στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη κατά το διάστημα 2000-2018 όπως παρουσιάζονται από την ΕΛ.ΣΤΑΤ και χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό των περιφερειακών ανισοτήτων.

Το θεωρητικό μέρος της εργασίας και ειδικότερα αυτό που αφορά το θεωρητικό πλαίσιο και την περιφερειακή πολιτική σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο στη δευτερογενή, βιβλιογραφική έρευνα η οποία εκτός των επιστημονικών συγγραμμάτων περιλαμβάνει επίσης

κείμενα, επιστημονικά άρθρα, εκθέσεις και μελέτες επίσημων οργανισμών και φορέων.

Για την υλοποίηση της εργασίας και την μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα, χρησιμοποιήθηκαν δείκτες όπως τους αναφέρονται στην βιβλιογραφία και μπορούσαν να υπολογιστούν σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία. Από τα μέτρα της συνολικής διασποράς χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης ΑΕΠ των περιφερειών της Ελλάδας για τα έτη 2000-2018, όπως και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυτών. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ΕΛ.ΣΤΑΤ και αφορούν χρονοσειρές για τα έτη 2000-2018 .

2. Θεωρητικό πλαίσιο

2.1. Τί είναι περιφέρειες;

Η Περιφερειακή επιστήμη ως αυτόνομος κλάδος αναπτύχθηκε κυρίως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι ανισότητες ανάμεσα στους τομείς ανάπτυξης των περιφερειών άρχισε να αυξάνεται πάρα πολύ και η σχέση μεταξύ της «οικονομίας» και του «χώρου» άρχισε να έχει μεγάλη σημασία. Μέχρι τότε η μεταβλητή «χώρος» είχε περιορισμένη σημασία στην οικονομική ανάλυση η οποία θεωρούσε ότι ο μηχανισμός της αγοράς θα μπορούσε να εκμηδενίσει κάθε περιφερειακή ανισότητα σε βασικά οικονομικά μεγέθη όπως μισθούς, εισοδήματα, τιμές αγαθών κτλ. Βασική μεταβλητή στα οικονομικά υποδείγματα ανάπτυξης αποτελούσε η μεταβλητή «χρόνος» και το ενδιαφέρον εστιαζόταν στο να σταθεροποιηθεί η εθνική οικονομία και στην οικονομική ανάπτυξη ευρύτερα.

Επιστημονικοί κλάδοι όπως η Χωροταξία, Οικονομική Γεωγραφία κ.λπ ασχολήθηκαν πρώτοι με τα προβλήματα του χώρου ενώ η διερεύνηση των περιφερειακών ανισοτήτων διεύρυναν το κοινό επιστημονικό πεδίο μεταξύ χωροταξικής και περιφερειακής πολιτικής.

Ως έννοια «Χώρος» ορίζεται ένα σύνολο οικονομικών δεδομένων, τα οποία είναι εγκατεστημένα σε διάφορους τόπους και συνδέονται από τα χαρακτηριστικά, τις λειτουργίες, τις αλληλεξαρτήσεις αλλά και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεών τους. Σήμερα η μεταβλητή «χώρος» αποτελεί θεμελιώδη μεταβλητή στη συνάρτηση της κοινωνικής ευημερίας και έχει μεγάλη σημασία στη διαμόρφωση πολιτικών.

Τα πιο σοβαρά προβλήματα του χώρου μπορούν να κεφαλαιωθούν στα ακόλουθα:

- Παγκοσμιοποίηση: η σημαντικότερη οικονομική μεταβολή της μεταπολεμικής περιόδου, η οποία επέφερε μια διαρκώς αυξανόμενη αλληλεξάρτηση ανάμεσα σε όλες τις περιοχές του πλανήτη
- Η συγκέντρωση ή η διασπορά του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο.
- Η ταυτόχρονη συγκέντρωση εξουσίας στα «μητροπολιτικά κέντρα» και αποκέντρωση της δράσης στις «περιφέρειες» λόγω του ότι εξελίχθησαν τα μέσα συγκοινωνίας, επικοινωνίας και πληροφορικής.
- Δημιουργήθηκε μεγάλο κοινωνικό κόστους καθώς και κόστος διοίκησης, λόγω των μελλοντικών διαπεριφερειακών και διακρατικών αστικών συγκεντρώσεων.

- Η αντικοινωνική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (που είναι αίτιο φτώχειας) από την κακή ποσοτική σχέση πληθυσμού και χώρου.
- Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος από την «κακή» ποσοτική οικονομική ανάπτυξη, που μπορεί να είναι κοινωνικά άδικη προκαλεί ρύπανση και καταστροφή του οικολογικού περιβάλλοντος.
- Η ανάπτυξη των «προβληματικών» (καθυστερημένων) περιοχών.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η Περιφερειακή Οικονομική στοχεύει να αναπτύξει την οικονομία των περιφερειών και να μειώσει τις ανισότητες στις χωρικές οικονομίες σε ένα πλάνο που να εξασφαλίζει τη καλύτερη οικονομική ανάπτυξη.

Η περιφέρεια και ο χώρος διαφέρουν στο ότι η περιφέρεια απαρτίζεται από χωρικές μονάδες ίδιες μεταξύ τους, ενώ ο χώρος απαρτίζεται από χωρικές μονάδες που μπορούν να είναι και απομακρυσμένες.

Η οριοθέτηση και το περιεχόμενο των περιφερειών είναι σημεία ύψιστης σημασίας για την Περιφερειακή Επιστήμη τόσο για την διερεύνηση των περιφερειακών ανισοτήτων, και άρα τη χάραξη και άσκηση Περιφερειακής Πολιτικής, όσο και για την μελέτη των ροών και των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των επιμέρους χωρικών μονάδων. Παρά του ότι αυτό, η έννοια «περιφέρεια» δεν ερμηνεύεται με τον ίδιο τρόπο από το σύνολο των ερευνητών και δεν είναι ίδιος ο προσδιορισμός στα χαρακτηριστικά των περιοχών που ανήκουν ή απαρτίζουν μια περιφέρεια. Έτσι μερίδα επιστημόνων ορίζει ως περιφέρεια κάθε γεωγραφική και οικονομική ενότητα και άλλη ως μια οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή τα όρια της οποίας καθορίζονται με βάση κοινά χαρακτηριστικά των ενοτήτων από τις οποίες αποτελείται η περιφέρεια και τη μεταξύ τους λειτουργική αλληλεξάρτηση ή με βάση τα όρια της περιοχής της οποίας ασκείται οικονομική πολιτική ή διοικητική εξουσία. Επίσης, διαφοροποίηση στην έννοια της περιφέρειας εμφανίζεται μεταξύ της γεωγραφικής και της οικονομικής οπτικής. Σύμφωνα με τη γεωγραφική οπτική η περιφέρεια είναι ένα τμήμα του φυσικού χώρου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, προσδιορισμένα και σταθερά όρια. Η οικονομική οπτική ορίζει την περιφέρεια ως ένα αντικείμενο προς διερεύνηση τα όρια της οποίας εξαρτώνται από την εγκατάσταση και τις σχέσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων. Η οικονομική περιφέρεια μπορούμε να την ορίσουμε ως μια δυναμική γεωγραφική ενότητα, της οποίας τα όρια καθορίζονται από τις μεταβολές μέσα στο χρόνο, των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών, τις ροές και τις αλληλεπιδράσεις των μονάδων του χώρου που αποτελείται. Έτσι η έννοια της περιφέρειας αναφέρεται σε μια αντικειμενική (αναπτυξιακή) πραγματικότητα (αναπτυξιακή περιφέρεια) και όχι απλά σε ένα ενδιάμεσο διοικητικό επίπεδο μεταξύ του εθνικού και του τοπικού. Η περιφέρεια σε καμία

περίπτωση δεν αποτελεί στατική ενότητα αλλά «ζωντανό οργανισμό» που αντιδρά στις διάφορες παρεμβάσεις.

Ο J. Boudeville, διακρίνει τρεις τύπους οικονομικών περιφερειών:

1. Ομοιογενής Περιφέρεια: Η ενότητα των ίδιων μονάδων του χώρου, όπου εντός των ορίων τους μειώνονται στο ελάχιστο οι διαφορές από τα ίδια περιφερειακά στοιχεία τα οποία μπορεί να είναι φυσικά π.χ φυσικοί πόροι, οικονομικά π.χ ΑΕΠ και κοινωνικοπολιτικά π.χ γλώσσα, θρησκεία κ.λπ.
2. Πολική Περιφέρεια: Η ενότητα των ετερογενών μονάδων του χώρου που έχουν διαρθρωθεί με ιεραρχία, και οι οποίες αλληλεξαρτώνται η μία με την άλλη και υπάρχει αποτελεσματική συνοχή, με σειρά σχέσεων και ροών και δέχονται επιρροή από έναν κεντρικό άξονα.
3. Περιφέρεια Προγραμματισμού: Η γεωγραφική ενότητα που αποτελείται από όμορες χωρικές μονάδες και οριοθετείται για την άσκηση περιφερειακής πολιτικής και την εφαρμογή του περιφερειακού προγραμματισμού. Η λειτουργία της προϋποθέτει ενιαία προγραμματική ή διοικητική δικαιοδοσία, που απαιτείται για το σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση και την προσαρμογή της περιφερειακής πολιτικής και των αναπτυξιακών προγραμμάτων. BoudevilleJ. (1966).

2.2. Θεωρίες Ανισοτήτων

Η ύπαρξη οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των κρατών, ενώσεων κρατών και περιφερειών αποτελεί ένα από τα βασικά αντικείμενα μελέτης της οικονομικής επιστήμης. Ένα από τα κύρια αποτελέσματα που προέρχεται από τις περιφερειακές ανισότητες είναι ο καταμερισμός του εισοδήματος δεν μοιράζεται με δίκαιο τρόπο μεταξύ των χωρών, των επαρχιών, των πόλεων και των χωριών. Παρά το ότι έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες, δεν έχει ορισθεί μια αποδεκτή στο σύνολο, καθώς και ενιαία θεωρία για το φαινόμενο των περιφερειακών ανισοτήτων. Κατά αυτόν τον τρόπο, για τις περιφερειακές ανισότητες έχουν δοθεί δύο εκτιμήσεις, η οικονομική της συσσώρευσης και η νεοκλασική προσέγγιση. Η πρώτη αναπτύχθηκε τις δεκαετίες 40',50' και 90',00' ενώ η δεύτερη τις δεκαετίες 60',70',80'.

2.2.1.Νεοκλασική προσέγγιση

Αρχικά χρειάζεται να πούμε ότι η νεοκλασική σχολή προέρχεται από την σχέση της με την κλασική σχολή και τα νεοκλασικά οικονομικά που χαρακτηρίζονται από τη μικροοικονομική θεωρία που αναπτύσσεται για να

μελετήσει τη στατική και όχι τη δυναμική ισορροπία μέσα στα οικονομικά συστήματα.

Οι δύο αυτές σχολές στηρίζονται στον οικονομικό φιλελευθερισμό, δίνοντας βάση ότι η μία συγκεκριμένη λύση ώστε να συντονιστούν οι οικονομικές δραστηριότητες είναι η αγορά και όχι η παρέμβαση του κράτους. Οι νεοκλασικοί και οι κλασικοί τονίζουν ότι η προσφορά δημιουργεί την δική της ζήτηση, γνωστό και ως νόμος του Say. Η θεωρία αυτή διατυπώθηκε το 1803 από τον Γάλλο οικονομολόγο J.B. Say. Ορίζει ότι η υπερπαραγωγή είναι αδύνατη από την ίδια φύση. Στηρίζεται στην γνώμη ότι δεν υπάρχει ακριβής διαφορά ανάμεσα στη χρηματική οικονομία και στην οικονομία του αντιπραγματισμού, πως ότι μπορούν να παράγουν τα εργοστάσια, οι εργαζόμενοι μπορούν να τα αγοράσουν.

Οι νεοκλασικοί λένε ότι η τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη μέσα στην θεωρία γυρίζει στην μακροπρόθεσμη μείωση των γεωγραφικών ανισοτήτων και την παραγωγή ανάμεσα στις περιοχές. Οι προβλέψεις που πηγάζουν από αυτή τη θεωρία είναι ότι τέτοιες χωρικές ανισότητες θα μειωθούν και θα κινηθούν επάνω σε μια καλύτερη οικονομικά οικονομία. Επίσης η νεοκλασική θεωρία, δεν αναφέρθηκε στα αίτια των περιφερειακών ανισοτήτων αλλά στους μηχανισμούς ισορροπίας που θα μπορούσαν μειώσουν τις περιφερειακές ανισότητες και την ισόρροπη ανάπτυξη. (Samuelson and Nordhaus, 2000).

Για τους νεοκλασικούς οι μηχανισμοί αυτοί είναι τρεις.

Ο πρώτος μηχανισμός ασχολείται με την τεχνολογία παραγωγής, η οποία σε πολύ ανταγωνιστικές αγορές χαρακτηρίζεται από σταθερές αποδόσεις κλίμακας, δηλαδή ισόποσες αυξήσεις. Αυτές οι τεχνολογίες εκφράζονται μαθηματικά από τις συναρτήσεις του Cobb-Douglas, οι οποίες έχουν φθίνουσα παραγωγικότητα του κεφαλαίου, *ceteris paribus* (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004-19). Ο πρώτος αυτός μηχανισμός έχει θεμελιωθεί στο νεοκλασικό πρότυπο αύξησης του (Solow-Swan, 1956), ο οποίος λέει ότι η οικονομία είναι ανταγωνιστική, υπό την έννοια ότι οι συντελεστές παραγωγής αμείβονται ανάλογα με τα οριακά τους προϊόντα και ανακατανέμονται γρήγορα, έτσι ώστε να χρησιμοποιούνται με τον πλέον παραγωγικό τρόπο. Το πρότυπο του Solow-Swan αναλύθηκε και δυνάμωσε για να μας δείξει πως η πρόοδος της τεχνολογίας, η αύξηση του εργατικού δυναμικού και η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου σχετίζονται και έχουν επιπτώσεις στην συνολική παραγωγή ενός έθνους. Το νεοκλασικό υπόδειγμα υποστηρίζει ότι καθώς το κεφάλαιο και οι επενδύσεις θα αυξάνονται, η παραγωγικότητα θα μειώνεται (*ceteris paribus*). Αυτή η ιδιότητα έκανε τον Solow (1956) να βγάλει το συμπέρασμα πως είναι στη φύση των αγορών να οδηγούν τις οικονομίες σε σύγκλιση, καθώς η παραγωγικότητα του κεφαλαίου θα είναι όπως και να χει μεγαλύτερη στις

φτωχότερες οικονομίες (δηλαδή αυτές με το λιγότερο κεφάλαιο).Μεγαλύτερη παραγωγικότητα κεφαλαίου όμως συνεπάγεται(*ceterisparibus*)υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης,το οποίο αυτό χρειάζεται,και το πετυχαίνουν χωρίς την παρέμβαση αυστηρών πολιτικών.

Ο δεύτερος μηχανισμός είναι η νεοκλασική θεωρία του διαπεριφερειακού εμπορίου των Hecksher-Ohlin. (Λαμπριανίδης, 2010:257)Οι περιφέρειες έχουν διαφορετικούς συντελεστές παραγωγής και σε διαφορετικές ποσότητες, αυτό ακριβώς είναι και η αιτία του περιφερειακού συγκριτικού πλεονεκτήματος. Σε αυτό το υπόδειγμα η κύρια ιδέα είναι ότι οι δύο περιφέρειες που έχουν εμπορικές σχέσεις θα εξειδικευτούν σε προϊόντα τα οποία οι συντελεστές παραγωγής που θα χρησιμοποιούν για την παραγωγή των προϊόντων, θα βρίσκονται σε αφθονία άρα θα βρίσκονται και σε χαμηλό κόστος. Έτσι η παραπάνω περιφέρεια θα μπορέσει να έχει ειδικευση στην παραγωγή αυτού του προϊόντος και θα το εξάγει. Όμως θα εισάγει ένα άλλο προϊόν που θα παράγει με παρόμοιο τρόπο η άλλη περιφέρεια, η οποία έχει άλλους συντελεστές σε αφθονία. Αυτή η θεωρία ουσιαστικά μας λέει ότι οι εμπορικές ανταλλαγές είναι συμφέρουσες και όταν δεν υπάρχουν διαφορές στο κόστος παραγωγής των αγαθών. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει την ειδικευση της παραγωγής των περιφερειών. Στη συνέχεια το υπόδειγμα των Hecksher-Ohlin ανέλυσε την συμβολή του Samuelson, υποστήριξε έτσι ότι το διαπεριφερειακό εμπόριο οδηγεί σε ισότητα των αμοιβών της εργασίας και του κεφαλαίου ανάμεσα στις περιφέρειες. Κατά αυτόν τον τρόπο μπορούμε να δούμε ότι και στο παραπάνω υπόδειγμα η σύγκλιση των αμοιβών των συντελεστών, και συνεπώς και των εισοδημάτων, έρχεται κατευθείαν από τη λειτουργία των μηχανισμών της αγοράς χωρίς να ασκηθεί περιφερειακή πολιτική.

Ο τρίτος μηχανισμός πάντα με βάση την νεοκλασική θεωρία είναι η κινητικότητα της εργασίας. Το εργατικό δυναμικό κινείται από περιοχές που οι μισθοί είναι χαμηλοί σε περιοχές που είναι υψηλοί. Η μετακίνηση αυτή θα δημιουργήσει έλλειψη εργατικού δυναμικού στις περιοχές που έδιναν χαμηλούς μισθούς και έτσι θα έχουμε αύξηση των μισθών για να προσελκύσουν εργατικό δυναμικό ενώ στις περιοχές που προσφερόταν υψηλούς μισθούς, έχουμε υψηλή ζήτηση εργασίας και δεν αποκλείεται οι μισθοί σιγά σιγά να μειώνονται. Το 1932, ο Νομπελίστας John Hicks υποστήριξε ότι οι διαφορές στα οικονομικά πλεονεκτήματα, πιο συγκεκριμένα οι διαφορές των μισθών, είναι η βασική αιτία της μετανάστευσης. Για να καταφέρουμε να συσχετίσουμε την κινητικότητα της εργασίας με τις περιφερειακές ανισότητες, μια μετανάστευση από μια μη ανεπτυγμένη περιοχή σε μια άλλη ανεπτυγμένη κυρίως για οικονομικούς λόγους, μεγαλώνει τις περιφερειακές ανισότητες. Όμως αν οι μισθολογικές διαφορές συνεχίζουν να υφίστανται, η μετανάστευση θα συνεχίζεται με αποτέλεσμα να υπάρχει σύγκλιση στις αμοιβές. Ουσιαστικά όλο αυτό θα

επαναλαμβάνεται συνέχεια. Κατά αυτόν τον τρόπο μπορούμε να δούμε ότι και σε αυτήν την περίπτωση το οικονομικό σύστημα εξισορροπεί τις χωρικές του ανισορροπίες χωρίς τη βοήθεια παρεμβατικών πολιτικών.

Οι τρεις παραπάνω μηχανισμοί σύγκλισης είναι η λύση της νεοκλασικής σχολής για την εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων. Η νεοκλασική προσέγγιση επιμένει στη μη παρέμβαση του κράτους και υπέρ του φιλελευθερισμού και ότι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων μπορεί να έρθει κατευθείαν μέσα από τις αγορές, δηλαδή οι αγορές μπορούν να τις μειώσουν μόνες τους.

2.2.2. Η οικονομική θεωρία της συσσώρευσης

Με βάση τη διερεύνηση των περιφερειακών ανισοτήτων και τις νεοκλασικές θεωρίες που δεν κατάφεραν να δώσουν λύση στο περιφερειακό, είχε ως αποτέλεσμα να διατυπωθούν θεωρίες που υποστήριζαν ότι χωρίς περιφερειακή πολιτική δεν μπορούν οι πιο λίγο αναπτυγμένες περιφέρειες να οδηγηθούν σε ανάπτυξη. Η θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας αναπτύχθηκε από τον Myrdal το 1957 και είναι η σημαντικότερη ίσως συμβολή στις θεωρίες της περιφερειακής ανάπτυξης. Η συμβολή της συγκεκριμένης θεωρίας για την αναλυτική εξέταση των περιφερειακών ανισοτήτων είναι πολλή μεγάλη.

Σ' αυτό το σημείο είναι σημαντικό να πούμε, ότι αυτή η θεωρία έρχεται σε αντίθεση με την νεοκλασική θεωρία που αναφερθήκαμε παραπάνω. Η θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας επισημαίνει ότι οι δυνάμεις της αγοράς τείνουν να αυξήσουν τις περιφερειακές ανισότητες παρά να τις μειώσουν. Αυτό βέβαια δεν ισχύει μόνο στις περιφέρειες ή τις επαρχίες μέσα σε κάποια συγκεκριμένη χώρα αλλά και γενικά ανάμεσα στις χώρες. Ο Myrdal προσδιορίζει δύο αλληλοσυνδεόμενες διαδικασίες που προκαλούν την άνιση ανάπτυξη ανάμεσα στα κέντρα και τις περιφέρειες.

Η πρώτη είναι η διαδικασία της σωρευτικής αιτιότητας και η δεύτερη είναι η διαδικασία της χωροταξικής αλληλεξάρτησης ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια που έχει ως αποτέλεσμα, είτε την σταδιακή αποδυνάμωση της περιφέρειας είτε την διάδοση της ανάπτυξης στην περιφέρεια. Για να γίνει πιο κατανοητό, η παραπάνω θεωρία τονίζει ότι οι μηχανισμοί της αγοράς που επισημαίνουν οι «νεοκλασικοί οικονομολόγοι» δημιουργούν πρόβλημα στις υπανάπτυχτες περιοχές ή περιφέρειες και οδηγούν σε ανισορροπία μεταξύ τους.

Η διαδικασία της σωρευτικής αιτιότητας είναι η οικονομική ανάπτυξη που πραγματοποιείται σε ορισμένα κέντρα λόγω φυσικών ή επίκτητων πλεονεκτημάτων. Φυσικά πλεονεκτήματα μπορούν να θεωρηθούν η τοποθεσία, οι πρώτες ύλες κ.α., ενώ στα επίκτητα πλεονεκτήματα, το μεταφορικό δίκτυο, το

ειδικευμένο εργατικό δυναμικό κ.α. που οφείλονται σε γεωγραφικούς και ιστορικούς λόγους. Έτσι, το χάσμα ανάμεσα στις περιφέρειες και το κέντρο μεγαλώνει.

Η διαδικασία της χωροταξικής αλληλεξάρτησης προκαλεί την αποδυνάμωση της περιφέρειας την οποία στερεί κεφάλαια και εργατικό δυναμικό, ενώ την γεμίζει με αγαθά, που εμποδίζουν τελικά την ανάπτυξη της παραγωγής της. Δηλαδή, η υπεροχή των φαινομένων σταδιακής αποδυνάμωσης της περιφέρειας έναντι των φαινομένων της διάδοσης της ανάπτυξης της. Επιπλέον, με την απουσία των επιχειρήσεων, των ροών κεφαλαίων, της εργασίας, η περιφέρεια αποδυναμώνει συνέχεια.

2.3. Τα προβλήματα των περιφερειών

Το περιφερικό πρόβλημα δημιουργείτε από την ύπαρξη διαφορετικών ρυθμών ανάπτυξης ανάμεσα σε διαφορετικές περιφέρειες. Δημιουργεί δηλαδή χωρική ασυμμετρία στην αναπτυξιακή διαδικασία μιας χώρας ή ενός ευρύτερου γεωγραφικού συνόλου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την οικονομική και κοινωνική ανισορροπία ανάμεσα στις χωρικές ενότητες του γεωγραφικού συνόλου.

Οι περιφέρειες μεταξύ τους μπορεί να είναι ανισόρροπες σχετικά με κάποια χαρακτηριστικά τα οποία μπορεί να οφείλονται σε οικονομικές συγκυρίες, δημογραφικά φαινόμενα, την μορφολογία του εδάφους και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής, αλλά και από πολλούς άλλους παράγοντες.

Τα βασικότερα από αυτά είναι:

- Το κατά κεφαλήν εισόδημα της κάθε περιφέρειας αλλά και γενικότερα το επίπεδο ευημερίας και οι ευκαιρίες οικονομικής προόδου που παρουσιάζονται.
- Οι επενδύσεις και η καινοτομία που γίνονται σε μία περιφέρεια είτε αφορούν τον ιδιωτικό είτε τον δημόσιο τομέα τείνουν τις περισσότερες φορές να ενισχύουν ή να αποδυναμώνουν τις ανισότητες αναλόγως με την κατεύθυνση που έχουν.
- Η κατάσταση του περιβάλλοντος παίζει εξίσου μεγάλο ρόλο στην θέση μιας περιφέρειας. Τυχόν αλλοιώσεις ή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος (από φυσικές καταστροφές, πυρκαγιές ή αυθαίρετη δόμηση), ύπαρξη αξιοποιήσιμων και ακόμα περισσότερο ιδιότυπων

φυσικών πόρων (φυσικό τοπίο, πρώτες ύλες) καθώς και ο βαθμός και το μέτρο ορθότητας της αξιοποίησης και προστασίας αυτών είναι στοιχεία που μπορούν να αποδυναμώσουν και να δυναμώσουν μια περιφέρεια. Επίσης στα στοιχεία του περιβάλλοντος εντάσσονται και εκείνα του ανθρωπογενούς – πολιτιστικού περιβάλλοντος (χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και μουσεία).

- Η κατάσταση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να αφορά την εθνική συνοχή, το αίσθημα εγκατάλειψης και αδικίας από το κράτος, την ποιότητα ζωής (συνθήκες εργασίας, διαμονής και μετακίνησης).
- Η παραγωγική διάρθρωση μιας περιφέρειας αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ο οποίος ορίζει τις προοπτικές ανάπτυξης της. Για παράδειγμα, είναι λογικό περιφερειακές ενότητες και περιφέρειες οι οποίες εξειδικεύονται σε ανερχόμενους κλάδους να έχουν καλύτερες προοπτικές από άλλες που εξειδικεύονται σε κλάδους που φθίνουν ή παρουσιάζουν προβλήματα.
- Οι υποδομές που υπάρχουν σε μια περιφέρεια και ο τρόπος που αυτές την εξυπηρετούν, την αναδεικνύουν, την αναπτύσσουν και την βελτιώνουν οικονομικά και κοινωνικά (σχολεία, νοσοκομεία, αεροδρόμια κ.α).
- Η συγκέντρωση του πληθυσμού ή η ερήμωση ορισμένων περιοχών κυρίως λόγω μετανάστευσης (εσωτερικής και εξωτερικής). Επίσης, μία ακόμα πληροφορία που μπορεί να ενισχύσει μια περιφέρεια σε σύγκριση με μία άλλη είναι η γήρανση του πληθυσμού, αφού οι περιφέρειες με δυναμικές ηλικιακά ομάδες πληθυσμού (25-45 έτη και σχετικά ψηλά επίπεδα εκπαίδευσης) είναι πιο ανταγωνιστικές.

Τα χαρακτηριστικά που αποτελούν το περιφερειακό πρόβλημα δεν επαρκούν για καθορίσουν. Οι αλλαγές που πραγματοποιούνται στο ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον δημιουργούν νέες κατηγορίες προβληματικών περιφερειών, με ιδιόμορφα χαρακτηριστικά, διαφορετικά από εκείνα τα καθιερωμένα τυπολογικά πρότυπα. Για ακριβώς αυτόν τον λόγο οι ιδιομορφίες που χαρακτηρίζουν μια περιφερειακή ενότητα δεν είναι επαρκή για να προσδιορίσουμε τις περιφερειακές ενότητες αλλά είναι αναγκαίο να εξετάσουμε και τα αίτια που μπορεί να τις δημιουργήσουν.

Τα πιο βασικά από αυτά είναι:

✓ Η γεωγραφική θέση της κάθε περιφέρειας

Οι περιφέρειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το κλίμα, το έδαφος και το υπέδαφος και την απόσταση που έχουν από μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές ή από τους διάφορους άξονες ανάπτυξης. Η ευνοϊκή γεωγραφική θέση προσδίδει σε μία περιφέρεια χαμηλότερα κόστη μεταφοράς ανθρώπινου δυναμικού και προϊόντων και καλύτερα επίπεδα προσβασιμότητας. Στοιχεία που παίζουν σημαντικό ρόλο στις αναπτυξιακές προοπτικές μιας χωρικής ενότητας, παρά την εξέλιξη της τεχνολογίας και την «μείωση των αποστάσεων» που αυτή προσφέρει, με αποτέλεσμα να προσελκύουν περισσότερες επενδύσεις από άλλες περιφέρειες.

✓ Η δομή της οικονομίας

Οι περιφέρειες αναπτύσσουν εξειδικεύσεις σε διαφορετικούς κλάδους η μία από την άλλη και όπως αναφέρεται παραπάνω αναλόγως με την σημασία κάθε κλάδου μία δεδομένη στιγμή επηρεάζονται και οι δυνατότητες ανάπτυξης μιας περιφέρειας. Οι περιφέρειες οι οποίες παρουσιάζουν εξειδίκευση στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα συνήθως έχουν ευνοϊκότερες προοπτικές ανάπτυξης από αυτές οι οποίες παρουσιάζουν πολύ μεγάλη εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα. Γενικότερα όσο πιο δυναμικός ο κλάδος στον οποίο εξειδικεύεται μια περιφέρεια τόσο πιο εύκολα αναμένεται να μπορέσει να προσαρμοστεί σε νέα δεδομένα που μπορεί να παρουσιαστούν, χωρίς ωστόσο αυτό να αποτελεί βεβαιότητα.

✓ Η κινητικότητα εργασίας και κεφαλαίου

Οι περιφέρειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το επίπεδο ανάπτυξης άρα υπάρχουν και διαφορές ανάμεσα στις αμοιβές εργασίας και των διαθέσιμων και χρησιμοποιούμενων κεφαλαίων. Οι διαφορές αυτές προκαλούν την κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών προς αντίθετες κατευθύνσεις και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μεγαλώνει τις ανισότητες μεταξύ των περιφερειών, ωστόσο όταν υπάρχει κινητικότητα της εργασίας λόγω της μετανάστευσης από τις λιγότερο αναπτυγμένες στις πιο αναπτυγμένες τα αποτελέσματα είναι αντίθετα με τα επιθυμητά (ευνοούνται οι ήδη αναπτυγμένες περιφέρειες).

✓ Οι πολιτικοί παράγοντες

Οι παράγοντες αυτοί αφορούν την πολιτική ιστορία και κατάσταση μιας χώρας αν έχει για παράδειγμα βιώσει πολέμους ή το πολίτευμα της (δικτατορία,

δημοκρατία) και την ικανότητα των κυβερνώντων της. Την ικανότητα ή μη της ηγεσίας μιας χωρικής ενότητας να θέσει τους κατάλληλους αναπτυξιακούς στόχους και να τους επιτύχει αλλά και να κρατήσει χαμηλά τις τιμές των παραγωγικών συντελεστών ώστε να προσελκύσει και άλλες επενδύσεις στην περιφέρεια, οι οποίες θα τονώσουν την τοπική οικονομία.

✓ Πολιτιστικοί παράγοντες

Όλες οι κοινωνίες είτε λίγο είτε πολύ, διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το πολιτιστικό τους υπόβαθρο. Επομένως κάτι το οποίο μπορεί να είναι αποδεκτό σε μια κοινωνία και να βοηθάει στην ανάπτυξη της και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της σε μία άλλη μπορεί να μην είναι αποδεκτό και να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί ώστε να μεγεθυνθεί η οικονομία της. Για παράδειγμα μια τέτοια διαφορά αποτελεί το γεγονός ότι σε ορισμένες ισλαμικές κοινωνίες δεν δέχονται την αρχή του τόκου στις τραπεζικές συναλλαγές.

✓ Περιφερειακές πολιτικές

Είναι οι πολιτικές που στοχεύουν μέσα σε μια σειρά από μέτρα και στρατηγικές να βελτιώσουν τις κοινωνικές υποδομές, τις παραγωγικές δραστηριότητες, την επάρκεια κεφαλαίου και ανθρώπινου δυναμικού αλλά και των μηχανισμών τοπικής διοίκησης των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών με σκοπό να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα τους.

✓ Θεσμικοί παράγοντες

Η δομή της κρατικής μηχανής, το θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης της και ο τρόπος λήψης αποφάσεων. Εμπειρικά έχει διαπιστωθεί ότι η συγκέντρωση αυτών των δραστηριοτήτων σε μια χωρική ενότητα μπορεί να οδηγήσει και στην συγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε μια περιοχή αποδυναμώνοντας τις γύρω περιοχές και εντείνοντας τις ανισότητες.

✓ Οι εξωτερικές οικονομίες

Οι εξωτερικές οικονομίες αφορούν το φαινόμενο προσανατολισμού των οικονομικών δραστηριοτήτων προς τις ήδη αναπτυγμένες περιφέρειες και οικονομίες λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που έχουν αυτές οι περιοχές από τις ήδη υπάρχουσες υποδομές, το μεγάλο μέγεθος εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού που συσσωρεύεται σε αυτές, τα κοινωνικά

δίκτυα, τους κρατικούς θεσμούς αλλά και την διευκόλυνση της συνεργασίας των επιχειρήσεων εφ' όσον θα βρίσκονται στην ίδια περιοχή.

✓ Περιβαλλοντικά αίτια

Ο παράγοντας αυτός έχει εξεταστεί και στην παραπάνω παράγραφο στα χαρακτηριστικά μιας περιφέρειας (η κατάσταση του περιβάλλοντος). Είναι σαφές ότι εάν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρέχει η φύση σε μια περιφέρεια αξιοποιηθούν σωστά θα οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση της (π.χ στην περίπτωση που αυτά αποτελούν η ηλιοφάνεια και η θάλασσα η οικονομική ανάπτυξη θα επιτευχθεί μέσω του τουρισμού).

✓ Έλλειψη διάχυσης καινοτομικών δραστηριοτήτων

Η καινοτομία στις επιμέρους δραστηριότητες κατέχει μεγάλο ρόλο στην ανάπτυξη μιας περιφέρειας. Η καινοτομία και η ορθή χρήση της έχει οικονομικά οφέλη για μια περιφέρεια μέσα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που δημιουργεί. Καθώς μία καινοτόμος δραστηριότητα μπορεί να ενισχύσει σημαντικά μια οικονομία και να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της οξύνοντας έτσι τις ανισότητες εάν αυτή η καινοτομία δεν διαχυθεί και στις υπόλοιπες περιφέρειες και συνεχίσει να αξιοποιείται μόνον από μία.

✓ Η επιχειρηματική πρωτοβουλία

Η επιχειρηματική πρωτοβουλία μπορεί να δημιουργήσει στην ενδογενή ανάπτυξη μιας περιφέρειας μέσα από τις επιχειρήσεις που δημιουργούνται και κατ' επέκταση τις θέσεις εργασίας, τους φόρους και την κινητικότητα κεφαλαίου που αυτές προκαλούν.

✓ Ο Εξωτερικός έλεγχος

Το πρόβλημα αυτό αναφέρεται στις συνέπειες που μπορούν να έχουν για μια περιφέρεια οι αποφάσεις επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται μέσα σ' αυτήν αλλά έχουν έδρα αλλού. Όταν, για παράδειγμα, μια πολυεθνική αποφασίζει να μεταφέρει το εργοστάσιο της από μια περιοχή Α σε μια άλλη (π.χ λόγω φθηνότερου εργατικού δυναμικού) δημιουργείται ανεργία στην περιοχή Α.

✓ Η Διεθνοποίηση της οικονομίας

Η διεθνοποίηση της οικονομίας αύξησε τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων και τις ευκαιρίες ενώ παράλληλα διευκόλυνε τις διεθνείς

συνεργασίες και το εμπόριο. Ωστόσο, η διεθνοποίηση αυτή ενέχει και κινδύνους για τις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες μέσα από την μεγάλη πίεση του διεθνή ανταγωνισμού.

✓ Οι Αρχικές συνθήκες

Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται μια περιφέρεια και οι δυνατότητες που έχει όταν ξεκινάει την αναπτυξιακή της πορεία έχουν πολύ σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση της αναπτυξιακής της δραστηριότητας. Οι περιφέρειες οι οποίες έχουν ελλείψεις σε ορισμένους τομείς ή πόρους αλλά ακόμα και σε αντιλήψεις οι οποίες δεν ευνοούν την ανάπτυξη και τις επενδύσεις, βρίσκονται σε πιο μειονεκτική θέση από αυτές οι οποίες κατέχουν αυτούς του παράγοντες και τους αξιοποιούν στο έπακρον.

✓ Κρίσιμο μέγεθος δραστηριοτήτων

Όλες οι οικονομικές δραστηριότητες για να είναι βιώσιμες και επιτυχείς υπάρχει ένα συγκεκριμένο μέγεθος που πρέπει να επιτύχουν (π.χ ένα κατάστημα που πουλάει ρούχα υπάρχει ένας αριθμός πελατών και πωλήσεων που πρέπει να έχει ώστε να είναι επικερδής η επιχείρηση). Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τις οικονομίες των περιφερειών, χρειάζονται δηλαδή ένα ελάχιστο μέγεθος λειτουργιών και δραστηριοτήτων, ώστε να είναι βιώσιμες και να αρχίσουν να αναπτύσσονται. Πιο συγκεκριμένα το μέγεθος αυτό αφορά: τις επιχειρήσεις, τον πληθυσμό, το μέγεθος της αγοράς, τις επιχειρήσεις και επενδύσεις, τις σχέσεις αλληλεξάρτησης, τα επίπεδα εισοδήματος αλλά και τις πολιτικές και θεσμούς που διέπουν μια περιφέρεια. Επειδή οι περιφέρειες αντιδρούν αρκετά ανταγωνιστικά μεταξύ τους, η περιφέρεια η οποία θα φτάσει πρώτη σε αυτό το μέγεθος θα έχει καταφέρει να αναπτυχθεί πιο εύκολα από τις γειτονικές της, οι οποίες θα δυσκολευτούν αρκετά έχοντας να ανταγωνιστούν μια ήδη αναπτυγμένη περιφέρεια μέχρις ότου φτάσουν και αυτές το αντίστοιχο απαιτούμενο οικονομικό μέγεθος για να μπουν σε τροχιά ανάπτυξης.

Επομένως, βλέπουμε ξεκάθαρα το γεγονός πως υπάρχει ανταγωνισμός ανάμεσα στις περιφέρειες. Σε κάποιες με πιο γρήγορη ανάπτυξη ενώ άλλες λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων ή της γρήγορης ανάπτυξης που έχουν και για τον λόγο ότι λειτουργούν ανταγωνιστικά δημιουργούν προβλήματα ανάπτυξης στις γειτονικές τους περιφέρειες. Σκοπός βέβαια ενός κράτους ή μιας ευρύτερης χωρικής ενότητας που αποτελείται από διάφορες περιφέρειες πρέπει να είναι η ισόρροπη ανάπτυξη με σκοπό την ομαλή και συνολική οικονομική μεγέθυνση του.

Η ιστορία, βέβαια, μας έχει δείξει ότι η ανισότητα μεταξύ των περιφερειών είναι ένα πρόβλημα που δεν μπορεί να εξαλειφθεί τελείως. Τα αίτια εκείνα που μπορεί να κάνουν πιο δυνατή κοινωνικά και οικονομικά μια περιφέρεια στο μέλλον μπορεί να αποτελέσουν εμπόδιο για την ανάπτυξη της.

3. Ανισότητες στην Ελλάδα

Οι περιφερειακές ανισότητες είναι ένα αρκετά σημαντικό θέμα για τα τελευταία χρόνια. Η εξέλιξη και ο βαθμός των περιφερειακών ανισοτήτων έχουν μεγάλη σημασία τόσο για την θεωρία όσο και για την πολιτική.

Από θεωρητικής άποψης, είναι χρήσιμες ως μια εμπειρική δοκιμή μεταξύ των εναλλακτικών θεωριών ανάπτυξης. Από την άποψη της πολιτικής, το επίπεδο των ανισοτήτων μπορεί να το θεωρήσουμε ως μια αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων της περιφερειακής πολιτικής. Αυτό συμπεραίνεται από το ότι ο κύριος στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και των εθνικών περιφερειακών πολιτικών είναι να προωθήσουν την ανάπτυξη στις περιοχές που παρουσιάζουν μείωση των ανισοτήτων.

Το θέμα της σύγκλισης όχι των επιμέρους γεωγραφικών ενοτήτων της Ελλάδας έχει μεγάλο ενδιαφέρον όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για την ΕΕ μπροστά στο στόχο της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Η ΕΕ θα μπορέσει να αξιοποιήσει όσα θα φέρει μια συνεργασία και μια εξειδίκευση μόνο στο βαθμό που μπορεί να ωφεληθούν οι αυτόνομες εθνικές οικονομίες από την πορεία προς την οικονομική ολοκλήρωση.

Πρέπει να τονίσουμε ότι τη σύγκλιση μπορούμε να την ορίσουμε με δύο τρόπους. Πρώτον, παρατηρείται σύγκλιση όταν μια φτωχή οικονομία μεγεθύνεται γρηγορότερα από μια πλούσια. Δηλαδή, όταν υπάρχει μια αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο αρχικό επίπεδο του εισοδήματος (ΑΕΠ) και στο ρυθμό μεταβολής του. Δεύτερον, υπάρχει σύγκλιση αν διακύμανση της διαστρωματικής κατανομής του εισοδήματος μειώνεται διαχρονικά. Επομένως, πρώτος ορισμός αποτελεί αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για τη σύγκλιση σύμφωνα με τον δεύτερο ορισμό.

Το θέμα των περιφερειακών ανισοτήτων έχει κερδίσει το ενδιαφέρον πολλών επιστημόνων, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια πληθώρα μελετών. Ωστόσο, τα αποτελέσματα είναι αμφιλεγόμενα λόγω διαφορετικών βάσεων δεδομένων, στατιστικών και οικονομετρικών μεθόδων και χρονικών περιόδων έρευνας. Στην πλειοψηφία των μελετών αυτών βασίζεται η ανάλυσή τους σε απλούς δείκτες, όπως το κατά κεφαλή ΑΕΠ, παρά σε σύνθετους.

Στις περισσότερες, η μελέτη ξεκινά από τη δεκαετία του '70. Κάποιες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι περιφερειακές ανισότητες μειώθηκαν άλλες ότι αυξήθηκαν, ενώ υπάρχουν και κάποιες άλλες που βρίσκουν τάσεις σύγκλισης αλλά και απόκλισης ταυτόχρονα κατά το πέρασμα των χρόνων.

3.1. Ιστορική ανάδρομη

Μετά τις πρώτες τρεις μεταπολεμικές δεκαετίες, η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε αρκετά, τόσο ώστε να ήταν από τις μεγαλύτερες στον κόσμο. Η ανάπτυξη όμως αυτή περιορίστηκε κυρίως στις περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Τότε θα μπορούσαμε να πούμε πως υπήρξε αρκετά μεγάλη ανισότητα ευημερίας και οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ ενός ανεπτυγμένου κέντρου, που συγκέντρωνε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, της οικονομικής δραστηριότητας και των ευκαιριών απασχόλησης, και του υπόλοιπου Ελλαδικού χώρου. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν σε μια οικονομική στασιμότητα και σε μια πληθυσμιακή αποδυνάμωση της υπόλοιπης χώρας.

Η κατάσταση, όμως, των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης αλλάζει ριζικά προς το τέλος της δεκαετίας του '70 και ειδικά στις αρχές του '80. Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973 και ιδιαίτερα μετά τη δεύτερη κρίση του 1979, ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας επιβραδύνεται, παρατηρείται μια έξαρση των πληθωριστικών πιέσεων και αυξάνεται η ανεργία. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '70 παρατηρούνται αξιοσημείωτες αλλαγές στους ρυθμούς αστικοποίησης και εσωτερικής μετακίνησης, με τάσεις συγκράτησης των περιμετρικών περιφερειών, ενώ σημειώνεται και ένας δραστικός περιορισμός των οικονομικών ανισοτήτων ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια.

Οι εξελίξεις αυτές ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της περιφερειακής πολιτικής που εφαρμόστηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και συνεχίστηκε και μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981. Η πολιτική αυτή περιελάμβανε μια στροφή των δημοσίων και των ιδιωτικών επενδύσεων προς την περιφέρεια, με αντίστοιχη μείωση του μεριδίου της Πρωτεύουσας. Παράλληλα, οι πόροι που δίνονταν από την ΕΟΚ ευνοούσαν σε μεγάλο βαθμό την περιφέρεια.

Ενώ κατά τη δεκαετία του '70 παρατηρούνται μεγάλες περιφερειακές ανισότητες, κατά τη δεκαετία του '80 μπορούμε να δούμε μια αισθητή μείωση και σταθεροποίηση των ανισοτήτων. Μετά όμως το 1989 αρχίζει από την αρχή να διευρύνεται σταθερά το χάσμα, έχοντας και πάλι πολύ υψηλές ανισότητες. Επομένως, οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα κατά τη μεταπολεμική περίοδο πέρασαν από τη φάση της έντονης ανισότητας και διαπεριφερειακής πόλωσης της δεκαετίας του '70 στη φάση της περιφερειακής σύγκλισης της δεκαετίας του '80 για να ακολουθήσει μια νέα χωρική πόλωση της περιφερειακής ανάπτυξης της δεκαετίας του '90.

Οι εξελίξεις αυτές συνδυάζονται και με τις αντίστοιχες πολιτικές κρατικής παρέμβασης. Από τη συγκεντρωτική αντίληψη της δεκαετίας του '70

οδηγούμαστε σε ένα 'δικαιότερο' σύστημα χωρικής κατανομής των δημοσίων πόρων τη δεκαετία του '80, για να αρχίζει τη δεκαετία του '90 αντίστροφη πορεία συγκέντρωσης των πόρων και αύξησης των αποκλίσεων ανάμεσα στους νομούς.

Ενώ θεωρείται ότι το βιοτικό επίπεδο έχει βελτιωθεί σε όλη την Ελλάδα, ωστόσο, αυτό δε συνοδεύεται και από μείωση των ανισοτήτων. Χρησιμοποιώντας ως δείκτη το κατά κεφαλή ΑΕΠ, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι σ' αυτό το χρονικό διάστημα οι περιφέρειες της Ελλάδας αποκλίνουν. Επιπλέον, υποστηρίζουν οι ερευνητές, ότι η γεωγραφική συγκέντρωση του εισοδήματος και η πληθυσμιακή πυκνότητα επηρεάζουν αρνητικά τη μεγέθυνση. Αυτό συμβαίνει γιατί μια αύξηση της συγκέντρωσης της οικονομικής δραστηριότητας και του πληθυσμού σε περιοχές με ήδη υψηλά επίπεδα ανάπτυξης, σημαίνει μείωση της ποιότητας των δημοσίων υπηρεσιών και του περιβάλλοντος. Η επίδραση αυτή είναι ισχυρότερη από τη θετική επίπτωση της γεωγραφικής συγκέντρωσης του πληθυσμού και της ανισότητας χωρικής κατανομής του προϊόντος στη μεγέθυνση. Γι' αυτό το λόγο, οι πολιτικές θα πρέπει να στοχεύουν στην αποκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, προκειμένου να υπάρχουν θετικά αποτελέσματα για την ανάπτυξη και τη χωρική κατανομή του εισοδήματος. Τέλος, χαρακτήρισαν αρνητική την επιρροή στην περιφερειακή ανάπτυξη σχετικά με την ένταξη στην ΕΟΚ και θετική την επιρροή σχετικά με την ΟΝΕ.

Αυτό που χαρακτηρίζει εδώ και χρόνια την ανάπτυξη στην Ελλάδα είναι μητροπολιτική δομή. Τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα, Αθήνα και Θεσσαλονίκη συγκεντρώνουν σχεδόν το μισό πληθυσμό της χώρας και παραγωγικές δραστηριότητες που ξεπερνούν κατά πολύ σε ποσοστό την αναλογία του πληθυσμού τους. Αυτή η ανισότητα στην κατανομή του πληθυσμού προέκυψε από έντονα ρεύματα εσωτερικής μετανάστευσης και εγκατάλειψης της επαρχίας στο μεγαλύτερο μέρος της μεταπολεμικής περιόδου. Επιπλέον, οι νέοι παράγοντες που επιδρούν στο βαθμό μητροπολιτικής συγκέντρωσης είναι εκείνοι που σχετίζονται με την αυξανόμενη διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής αγοράς, τις διαρθρωτικές μεταβολές που συντελούν στην παραγωγή και τους οικονομικούς κύκλους.

Άμεση συνέπεια είναι και άνιση κατανομή των υποδομών, των υπηρεσιών και των ευκαιριών ανάπτυξης. περιορισμός των ευκαιριών ανάπτυξης και του βαθμού αξιοποίησης των ανθρωπίνων και φυσικών πόρων ολόκληρων περιοχών μειώνει την ακαθάριστη εγχώρια παραγωγή και δημιουργεί υψηλό κόστος λειτουργίας των μεγάλων αστικών κέντρων. Αυτό έχει ως συνέπεια την αύξηση του κοινωνικού κόστους, όχι μόνο στη μορφή της μόλυνσης του περιβάλλοντος, του θορύβου και της συσσώρευση προβλημάτων στη

λειτουργία της ζωής, αλλά και στη μορφή των αναγκαίων επενδύσεων υποδομής.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα είναι η διαχρονική συρρίκνωση του πληθυσμού της περιφέρειας και έλλειψη αστικών κέντρων μεσαίου μεγέθους. Ήδη από τη δεκαετία του '60 ένας μεγάλος αριθμός μικρών και μεσαίων πόλεων υφίσταται αρνητικές μεταβολές πληθυσμού. Αυτή κατάσταση συνεχίστηκε έως ότου οι περισσότερες μεσαίες πόλεις να ανήκουν πλέον στις μικρές σχετικά πόλεις (κάτω των 10.000 κατοίκων). Επιπλέον, μεγάλος αριθμός πόλεων άνω των 10.000 κατοίκων βρίσκονται μέσα στα διοικητικά όρια των Νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης.

Στην Ελληνική περιφέρεια δεν υπάρχουν σήμερα μεγάλες πόλεις (άνω των 100.000 κατοίκων) με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα δύσκολη συγκρότηση αναπτυξιακών πόλων στην περιφέρεια. Σ' αυτή την κατάσταση έχει συμβάλει και εσωτερική μετανάστευση προς τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Έτσι, οι περισσότερες πόλεις δεν έχουν την ικανότητα να συγκροτήσουν σοβαρά τοπικά παραγωγικά συστήματα και να ωφεληθούν από πιθανές οικονομίες συγκέντρωσης.

Όσον αφορά τις πληθυσμιακές μεταβολές, συμπεραίνουμε ότι υπάρχει μια ομόρροπη σχέση ανάμεσα στα δημογραφικά και οικονομικά μεγέθη. Οι περιφέρειες οι οποίες ενισχύθηκαν πληθυσμιακά στην περίοδο 1961 -2001 είναι αυτές που έχουν το υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Αντίθετα, αυτές οι οποίες υπέστησαν τις μεγαλύτερες πληθυσμιακές απώλειες χαρακτηρίζονται από αναπτυξιακές υστερήσεις και δυσκολίες.

3.2. Αίτια Περιφερειακών Ανισοτήτων Στην Ελλάδα

Τα αίτια που προκαλούν τις περιφερειακές ανισότητες είναι αρκετά και διαφέρουν ανάλογα τις περιπτώσεις που μελετάμε. Εμείς θα αναφέρουμε στα πιο σημαντικά.

Οι μελέτες για τις περιφερειακές ανισότητες δεν περιορίζονται μόνο στη μελέτη της διαχρονικής τους εξέλιξης, αλλά προσπαθούν να εντοπίσουν τους παράγοντες που τις δημιουργούν και τις διατηρούν σε υψηλά επίπεδα. Υποστηρίζεται πως, για την Ελλάδα, αυτοί οι παράγοντες είναι ιστορικοί, γεωμορφολογικοί, πολιτικοί και οικονομικοί.

Οι ιστορικοί παράγοντες, που μπορεί να δημιούργησαν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη της μητρόπολης ή και ακόμα μπορεί απέτρεψαν την ανάπτυξη άλλων περιοχών, έχουν σχέση με τη σταδιακή δημιουργία του ελληνικού κράτους, με τη Μικρασιατική καταστροφή και με τη μεταπολεμική διαίρεση της

Ευρώπης σε Δύση και Ανατολή. Από τη στιγμή που δημιουργήθηκε μέχρι και την τελική διαμόρφωση του κράτους, ο σταθερός άξονας ήταν πάντα το νότιο τμήμα της χώρας. Έτσι, οι διαφορετικές χρονικά συνθήκες εκκίνησης για τα υπόλοιπα εν δυνάμει αστικά κέντρα της χώρας ευνόησαν την Αθήνα. Επίσης, οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, αυξάνοντας κατά μεγάλο ποσοστό τον πληθυσμό της. Τα θετικά αποτελέσματα που ακολούθησαν δημιούργησαν μια ιδιαίτερα έντονη δυναμική που δεν υπήρχε σε καμιά άλλη πόλη της χώρας. Τέλος, το κλείσιμο των βορείων συνόρων (1949-1989) της χώρας αποδυνάμωσε όλες τις πόλεις της βορείου Ελλάδας, οι οποίες έχασαν τη δυνατότητα προσέλκυσης μεγάλων επιχειρήσεων.

Οι γεωμορφολογικοί παράγοντες σχετίζονται με την προσπελασιμότητα, με τις συνθήκες διαβίωσης και τα μεγέθη των τοπικών αγορών. Οι πεδινές και παράλιες περιοχές της Ελλάδας συγκεντρώνουν περισσότερο πληθυσμό απ' ό,τι οι ορεινές και νησιωτικές περιοχές. Επομένως, η μορφολογία της Ελλάδας με τα βουνά της και τα πολλά νησιά της δεν ευνοεί την ισόρροπη ανάπτυξη. (Κόνσολα (1997:23))

Το ύψος των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα επηρεάζεται και από πολιτικούς παράγοντες. Πρώτον, δημιουργία ισχυρού κεντρικού κράτους δεν επέτρεψε την ανάπτυξη μιας σοβαρής περιφερειακής τοπικής διοίκησης. Οι τοπικές δομές διοίκησης έχουν περιορισμένες δυνατότητες ουσιαστικής παρέμβασης στα αναπτυξιακά προβλήματα της περιφέρειας. Επιπλέον, κατακερματισμός σε μεγάλο αριθμό δήμων, νομών, περιφερειών δεν επιτρέπουν την αποτελεσματική άσκηση πολιτικών. Δεύτερον, δεν ασκείται από την κεντρική διοίκηση μια συγκροτημένη και διαρκής πολιτική δημοσίων δαπανών υπέρ των λιγότερο ανεπτυγμένων νομών. Τέλος, οι πόροι των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης κατασπαταλήθηκαν σε μικρά και ημιτελή έργα για την ικανοποίηση πολιτικών αναγκών, τα οποία είχαν όμως μικρή προστιθέμενη αξία. Όσον αφορά τους οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα, αυτοί είναι οι οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης, η διάρθρωση των τοπικών οικονομιών και ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, οι διαρθρωτικές αλλαγές και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, καθώς και οι οικονομικοί κύκλοι. Οι οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης ευνοούν τις περιφέρειες που διαθέτουν μεγάλα αστικά κέντρα, οι οποίες προσελκύουν περισσότερες δραστηριότητες κι επομένως αναπτύσσονται πιο γρήγορα από κάποιες άλλες. Σχετικά με την παραγωγική διάρθρωση και την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού έχει βρεθεί ότι οι νομοί που διαθέτουν ισχυρή παρουσία του δευτερογενή τομέα, επιχειρήσεις εντάσεως κεφαλαίου, σημαντικούς τουριστικούς πόρους και υψηλή ποιότητα ανθρώπινου δυναμικού, έχουν την τάση να αναπτύσσονται ταχύτερα από τους υπόλοιπους. Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έπληξε κυρίως τους ανεπτυγμένους νομούς της

χώρας με έντονα φαινόμενα βιομηχανικής κρίσης. Αυτό είχε αρνητικές επιπτώσεις για τις αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας που απέκλινε από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, αλλά ταυτόχρονα οδήγησε σε σύγκλιση στο εσωτερικό της. Τέλος, σχετικά με τους οικονομικούς κύκλους, έχει διαπιστωθεί ότι σε περιόδους ανάπτυξης τείνουν να αυξάνονται οι ανισότητες, ενώ σε περιόδους ύφεσης να μειώνονται. Οι ήδη ανεπτυγμένες περιοχές έχουν περισσότερες δυνατότητες να εκμεταλλευτούν τις συγκυρίες ενός ευνοϊκού οικονομικού περιβάλλοντος απ' ό,τι οι λιγότερο ανεπτυγμένες. (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004)

Οι παραπάνω παράγοντες δείχνουν να είναι τόσο ισχυροί που δεν αφήνουν τις ασκούμενες περιφερειακές πολιτικές, όσο ισχυρές κι αν είναι, να μειώσουν τις ανισότητες.

3.3. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή ένωση αποτελείται από 28 κράτη-μέλη και αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες οικονομίες του πλανήτη ενώ η Ευρωζώνη από 19 κράτη – μέλη τα οποία έχουν ένα κοινό νόμισμα, το ευρώ και στις δύο αυτές ενώσεις περιλαμβάνεται η Ελλάδα.

Τα κράτη μέλη των ενώσεων έχουν μεγάλες κοινωνικές, πολιτιστικές, ιστορικές και γεωγραφικές διαφορές, διαφορετική διάρθρωση της οικονομίας τους αλλά και διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό παρουσιάζονται μεγάλες ανισότητες μεταξύ τους, αν και βασικό μέλημα των Ενώσεων αυτών αποτελεί η οικονομική και κοινωνική τους συνοχή με στόχο την διατήρηση της ανταγωνιστικότητας, και της ευημερίας τους, και γίνονται συνεχείς προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση. Ωστόσο η επιθυμητή σύγκλιση δεν έχει επέλθει ακόμα και εν μέσω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης φαίνεται να οδηγούμαστε σε μια Ευρώπη πολλών ταχυτήτων. Με τις χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας να αποδεικνύονται λιγότερο ανταγωνιστικές σε σχέση με αυτές του κέντρου και τις «αποστάσεις» μεταξύ τους να μεγεθύνονται. Για να μπορέσει όμως η Ευρώπη να συνεχίσει να αποτελεί μία από τις πιο ανταγωνιστικές οικονομίες του πλανήτη είναι απαραίτητη προϋπόθεση να εξομαλύνει τις περιφερειακές ανισότητες στο εσωτερικό της.

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2014					
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2010	2011	2012	2013	2014
Ε.Ε	10,2	10,3	11,4	12,0	11,6
ΕΛΛΑΔΑ	9,6	13,8	19,2	21,9	23,4

Πηγή: eurostat

Ο μέσος όρος της ανεργίας των περιφερειών της ευρωζώνης δεν έχει μεγάλες μεταβολές διαχρονικά μέχρι και το 2014, αντίθετα στην Ελλάδα από το 9.6 που βρισκόταν το 2010 το 2014 φτάνει στο 23,4! Αυξήθηκε δηλαδή η ανεργία κατά 13,8 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε πέντε χρόνια. Η αύξηση της ανεργίας όπως έχει προαναφερθεί οφείλεται κυρίως στην κρίση χρέους της Ελλάδας και στα δημοσιονομικά μέτρα τα οποία ήταν αναγκασμένη να λάβει, τα οποία οδήγησαν σε μαζικές απολύσεις και κλείσιμο των επιχειρήσεων με άμεση συνέπεια την αύξηση της ανεργίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως το 2010 που ακόμα δεν είχαν ληφθεί τα αναγκαία δημοσιονομικά μέτρα για την αντιμετώπιση του δημόσιου χρέους η ανεργία ήταν σχεδόν στα ίδια επίπεδα με της ΕΕ. Επίσης από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι ο μέσος όρος των περιφερειών της ευρωπαϊκής ένωσης δεν επηρεάστηκε έντονα από την παγκόσμια οικονομική κρίση όσον αφορά την ανεργία αφού μέσα σε 5 χρόνια η ανεργία ανέβηκε μόνο κατά 1,4% και παρατηρείται και μία μικρή τάση προσαρμοστικότητας της ανεργίας στα προηγούμενα επίπεδα καθώς υπάρχει μια μείωση από το 2013 μέχρι το 2014.

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΙΚΙΕΣ 15-64 ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2014					
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2010	2011	2012	2013	2014
Ε.Ε 19	63,9	64,0	63,6	63,4	63,8
ΕΛΛΑΔΑ	64,3	60,4	56,0	54,7	54,4

Πηγή: eurostat

Στην απασχόληση οι μεταβολές που υπάρχουν στον Μ.Ο των περιφερειών της ευρωζώνης είναι μικρές από το 2010 μέχρι και το 2014. Αντίθετα στον Μ.Ο των περιφερειών της Ελλάδας η απασχόληση μέσα σε 5 χρόνια έχει μειωθεί κατά 9,9% κατά πάσα πιθανότητα για τους ίδιους λόγους που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο οι οποίοι οδήγησαν στην αύξηση της ανεργίας και

όπως είναι επόμενο και στην μείωση της απασχόλησης. Ωστόσο παρατηρείται μια φθίνουσα τάση του ρυθμού μείωσης της απασχόλησης διαχρονικά.

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές της αγοράς) κατά ποσοστό του Μ.Ο της Ε.Ε 28				
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2008	2009	2010	2011
Ε.Ε 28	100	100	100	100
ΕΛΛΑΔΑ	93	94	88	77

Πηγή: eurostat

Στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ πάλι παρατηρούνται αποκλίσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες εντείνονται από το 2010 και μετά. Είναι εμφανές ότι η Ελλάδα αποτελεί μια από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της ΕΕ και οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της και της πλειοψηφίας των περιφερειών της ΕΕ που ανήκουν σε άλλα κράτη μέλη τείνουν να αυξηθούν. Είναι επομένως αναγκαία η εφαρμογή πολιτικών οι οποίες θα αμβλύνουν τις περιφερειακές ανισότητες και θα κάνουν τις περιφέρειες της Ελλάδας ανταγωνιστικές σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Μέχρι και το 2009 σύμφωνα με μία σειρά μελετών οι ευρωπαϊκές διαρθρωτικές ενισχύσεις είχαν θετικό ρόλο στην εξέλιξη των περιφερειακών ανισοτήτων, υπήρχαν ωστόσο και έρευνες που κατέληγαν σε αρνητικά συμπεράσματα). Στην Ελλάδα από την δεκαετία του 1990 μέχρι και το 2009 θα μπορούσαμε να πούμε εμπειρικά ότι μειώθηκαν οι περιφερειακές ανισότητες και επιτεύχθηκαν υψηλοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης. Στο διάστημα 1995 – 2008 η Ελλάδα σημείωσε πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61% ενώ η Γερμανία 19,5%. Ωστόσο από το 2010 και μετά που εκδηλώθηκε η κρίση χρέους στην χώρα παρότι στο εσωτερικό της χώρας οι ανισότητες δεν αυξήθηκαν, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο γιγαντώθηκαν.

3.4. Τα αίτια κι ο ρόλος της οικονομικής κρίσης

Οικονομική κρίση είναι όταν όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη μιας οικονομίας (απασχόληση, ΑΕΠ, επενδύσεις) βρίσκονται σε μια διαρκή και αισθητή ύφεση. Η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση της οικονομίας έχουν σαν αποτέλεσμα οι μεταβολές στην οικονομία της μια χώρας να φέρουν μεταβολές και στις υπόλοιπες χώρες που αλληλεπιδρούν με αυτή.

Τα α τελευταία χρόνια, η παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία ξεκίνησε το 2007 στις ΗΠΑ αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο έχει επηρεάσει την οικονομία

όλων των χωρών ανεξαιρέτως. Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση μεταλλάχθηκε σε κρίση δημοσίου χρέους. Στην Ευρώπη έγινε ιδιαίτερα αισθητή μετά το 2010 και έγινε γνωστή ως «Η κρίση της Ευρωζώνης». Μεγάλο κομμάτι της κρίσης αυτής αποτελεί και η Ελληνική κρίση χρέους, από το 2010 και μετά όπου το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας καθιστούσε το δημόσιο χρέος μη βιώσιμο με αποτέλεσμα η χώρα να μην μπορεί να δανειστεί με βιώσιμα επιτόκια για την αναχρηματοδότηση του χρέους. Ο κίνδυνος στάσης πληρωμών του Ελληνικού δημοσίου και χρεωκοπίας του κράτους που προέκυψε είχε σαν αποτέλεσμα την λήψη μιας σειράς μέτρων για την μείωση των δαπανών και του ελλείμματος της χώρας. Τα μέτρα λιτότητας αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα την μείωση των μισθών και συντάξεων και σταδιακά και την μείωση των αποταμιεύσεων. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε και η βαριά φορολογία που επιβλήθηκε στον πληθυσμό της χώρας για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις των δανειστών της.

Συνέπεια όλων των παραπάνω είναι η μείωση όλων των επενδύσεων και η συρρίκνωση των επιχειρήσεων της χώρας με αποτέλεσμα την συνολική μείωση του κατά κεφαλήν παραγόμενου προϊόντος της χώρας.

Οι λόγοι που το Ελληνικό κράτος χρεώθηκε υπερβολικά και που αυτοί ουσιαστικά οδήγησαν στην δημοσιονομική κρίση τη χώρας ήταν:

1. ο αλόγιστος δανεισμός,
2. η ευρύτερη και η εγχώρια οικονομική ύφεση,
3. η χρηματοπιστωτική κρίση και η προσπάθεια στήριξης των ιδιωτικών τραπεζών από το ελληνικό κράτος (68 δισεκατομμύρια ευρώ δόθηκαν για την στήριξη των τραπεζών μέχρι το 2010),
4. οι μαζικές εισροές κεφαλαίων,
5. οι κερδοσκοπικές πρακτικές των αγορών οι οποίες είχαν σαν συνέπεια την αύξηση του κόστους δανεισμού και την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του κράτους,
6. οι πελατειακές σχέσεις του κράτους,
7. η διαφθορά και οι αδιαφανείς διαδικασίες,
8. η φοροδιαφυγή και το ευρύτερο φορολογικό σύστημα της χώρας που προσέφερε διευκολύνσεις, απαλλαγές και την δυνατότητα απόκρυψης του φορολογητέου εισοδήματος με μια σειρά από μέτρα και σύνθετες ρυθμίσεις οι οποίες δημιουργούσαν τις συνθήκες για μια «νόμιμη φοροδιαφυγή» κυρίως της υψηλής και μεσαίας τάξης συντηρώντας έτσι και διευρύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες, και τέλος
9. οι υψηλές στρατιωτικές δαπάνες.

Η Ελλάδα εμφανίζει ένα δημοσιονομικό έλλειμμα από το 1995 – 2009 της τάξης του 6% ενώ η ΕΕ μόλις 3%. Εδώ και 30 χρόνια η ελληνική οικονομία βρίσκεται συνεχώς σε σταθεροποιητικά προγράμματα, με το πρώτο σταθεροποιητικό

πρόγραμμα να λαμβάνει χώρα την περίοδο 1985-1987 και από τότε να εφαρμόζονται άλλα τέσσερα σταθεροποιητικά προγράμματα με τελευταίο αυτό του μνημονίου. Αποτελεί παράδοξο ωστόσο το γεγονός ότι από τότε αυξάνει αισθητά το δημόσιο χρέος όπου από 60% του ΑΕΠ το 1985 μεταβάλλεται σε 176% του ΑΕΠ το 2014.

Η οικονομική και δημοσιονομική κρίση, είναι βέβαιο ότι θα έχουν ένα ειδικό 'γεωγραφικό αποτύπωμα'. Ιδιαίτερα για την Ελλάδα το ζήτημα της περιφερειακής διάστασης της οικονομικής κρίσης αποτελεί μια κρίσιμη παράμετρο της κατανόησης της οικονομικής κρίσης και της στρατηγικής εξόδου από αυτήν. Οι επιδράσεις της οικονομικής κρίσης στην οικονομία των περιφερειών της χώρας, η ανθεκτικότητα των περιφερειών και η επαναφορά τους σε τροχιά ανάπτυξης πρέπει να αποτελέσουν ζητήματα συστηματικής επιστημονικής διερεύνησης.

Παρότι υπάρχει μείωση του ΑΕΠ της χώρας σε εθνικό επίπεδο αυτό το γεγονός μπορεί να έχει και θετικές επιδράσεις για ένα κράτος όσον αφορά στο περιφερειακό πρόβλημα. Το ΑΕΠ και γενικότερα το οικονομικό μέγεθος ανά περιφέρεια μειώνεται με διαφορετική ένταση σε κάθε περιφέρεια αυτό είναι κάτι που μπορεί να σημαίνει μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην περίπτωση που οι πιο αναπτυγμένες περιφέρειες υφίστανται συρρίκνωση στην οικονομία τους με μεγαλύτερη ένταση από τις πιο αδύναμες περιφέρειες.

Μέσα στην πιο σοβαρή οικονομική κρίση των τελευταίων ετών που βρίσκεται η χώρα αλλά και η παγκόσμια κοινότητα, συνέχεια υπάρχει μια αυξανόμενη ανάγκη για οικονομική σταθερότητα των διεθνών και εθνικών οικονομιών που έχει θέσει σε δεύτερη μοίρα θέματα περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής. Σε αυτό το πρόβλημα πρέπει να δώσουμε σημασία ιδιαίτερα στην Ελλάδα που αποτελεί μία χώρα όπου: υπήρχαν ήδη και πριν την κρίση συνθήκες έντονων περιφερειακών διαφοροποιήσεων, τα μέτρα λιτότητας που καλείται να λάβει ενδέχεται να έχουν διαφοροποιημένες επιπτώσεις στην κάθε περιοχή, και η εφαρμογή των χωρικών πολιτικών για την αντιμετώπιση των παραπάνω μπορεί να παρεμποδιστεί λόγω της δύσκολης δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας. Από τους Ευρωπαίους εταίρους της, η Ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να εφαρμόσει ένα εκτεταμένο πακέτο μέτρων λιτότητας για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών της αναγκών και την αποπληρωμή του χρέους της. Όπως συνηθίζεται και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναγκάζονται να λάβουν παρόμοια μέτρα (Ισπανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία) τα μέτρα αυτά είναι γεωγραφικά οριζόντια.

Ωστόσο λόγω των περιφερειακών διαφοροποιήσεων σε εξειδίκευση, εισόδημα και οικονομικές δυνατότητες τα οριζόντια μέτρα μπορεί να έχουν σημαντικές

χωρικές επιπτώσεις που επηρεάζουν διαφορετικές περιοχές δυσανάλογα. Τα οριζόντια μέτρα πιστεύεται ότι ενισχύουν τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες.

Υποστηρίζεται ότι υπό ορισμένες συνθήκες που αφορούν τις ευρύτερες χωρικές ανισότητες η πολιτική αυτή μπορεί να προκαλέσει αθροιστικές διαδικασίες απόκλισης που μπορεί να είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν στο μέλλον.

Για να διορθωθεί αυτό προτείνεται η προσπάθεια συλλογής των εσόδων να εστιάζει περισσότερο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής ενώ η μείωση των δαπανών του δημοσίου θα πρέπει να αντισταθμιστεί με στοχοθετημένες αυξήσεις στις δημόσιες επενδύσεις.

Υποστηρίζεται ακόμα ότι οι περικοπές στον δημόσιο τομέα είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα επηρεάσουν μερικές πόλεις περισσότερο από άλλες, ιδιαίτερα στην Ελλάδα λόγω των πολύπλευρων ανισοτήτων και των αδύναμων διαπεριφερειακών μηχανισμών εξισορρόπησης.

Ακόμα στην Ελλάδα η οικονομική δραστηριότητα είναι συγκεντρωμένη σε ορισμένες περιοχές και συγκεκριμένα στην Αττική στην οποία ζει το 40% το πληθυσμού, όπου παράγεται το 50% του ΑΕΠ και συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανικής δραστηριότητας της χώρας. Οι υπόλοιπες περιφέρειες έχουν πολύ χαμηλές εξειδικεύσεις, κυρίως στον τουρισμό (νησιωτικές περιοχές και Κρήτη), στην γεωργία (Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Ανατ. Μακεδονία, Στερεά και Δυτ. Ελλάδα) και στην βιοτεχνία (Κεντρική Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα) με όλες τις άλλες οικονομικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες να καταλαμβάνουν πολύ μικρό ποσοστό σε όλες τις περιοχές πλην της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Είναι αναμενόμενο ότι με αυτές τις ανισορροπίες στην δομή της χώρας τα μέτρα λιτότητας μπορεί να έχουν χωρικά διαφοροποιημένες επιπτώσεις όχι μόνο όσον αφορά το εισόδημα αλλά και με μονιμότερες συνέπειες στην δομή της πραγματικής οικονομίας. Είναι αδύνατο να υπολογίσουμε τις συνέπειες αυτές και η ανάγκη για την λήψη αυτών των μέτρων λιτότητας είναι αδιαμφισβήτητη με την πιθανή έξοδο της χώρας από την Ευρωζώνη να είναι η εναλλακτική. Πρέπει ωστόσο στην εφαρμογή των μέτρων να λαμβάνεται υπόψη η υφιστάμενη κατάσταση της χώρας ώστε να μην οξυνθούν οι ήδη υπάρχουσες ανισότητες.

Α.Π.Α (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία)	
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2011
Ανατ. Μακεδονία – Θράκη	-12,00%

Κεντρική Μακεδονία	-13,00%
Δυτική Μακεδονία	-4,00%
Θεσσαλία	-16,00%
Ήπειρος	-12,00%
Ιόνια Νησιά	-17,00%
Δυτική Ελλάς	-13,00%
Στερεά Ελλάς	-10,00%
Πελοπόννησος	-10,00%
Αττική	-9,00%
Βόρειο Αιγαίο	-13,00%
Νότιο Αιγαίο	-10,00%
Κρήτη	-11,00%

Πηγή :ΕΛΣΤΑΤ,

Όπως μπορούμε να δούμε από τον παραπάνω πίνακα στην Ελλάδα υπάρχει μείωση του ΑΓΑ σε όλες τις περιφέρειες από το 2008 που εμφάνισαν τα πρώτα σημάδια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης μέχρι το 2011. Η Αττική ωστόσο φαίνεται να έχει την μικρότερη μείωση παρά το γεγονός ότι είναι από τις πιο αναπτυγμένες περιφέρειες της Ελλάδας, το φαινόμενο αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα πιθανόν την αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών. Μετρούμενες με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μια σειρά άλλων δεικτών, οι εσωτερικές ανισότητες έχουν διευρυνθεί διαχρονικά, με αποτέλεσμα την ενίσχυση του προτύπου κέντρου-περιφέρειας που υπήρχε στη χώρα, μέσω της γιγάντωσης της περιοχής της πρωτεύουσας (περιφέρεια Αττικής) και το ότι διευρύνθηκαν οι διαφορές της με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας.

Το τέταρτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης σε μια προσπάθεια να για την δημιουργία σύγκλισης των περιφερειών (2007-2013) δίνει μεγάλη έμφαση στην περιφερειακή και τοπική διάσταση της ανάπτυξης, καθώς σχεδιάστηκε να υλοποιηθεί κυρίως μέσω περιφερειακών και τοπικών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερη ενίσχυση της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, σε συνδυασμό με την κατάλληλη εκπαίδευση των τοπικών αρχών που θα τους επιτρέψει το σχεδιασμό και διαχείριση των τοπικών προγραμμάτων έτσι ώστε αυτά να ενσωματωθούν αποτελεσματικά στα περιφερειακά προγράμματα. Επιπλέον, προωθείται η βελτίωση της περιφερειακής αποτελεσματικότητας, μέσω της προώθησης επενδύσεων σε έρευνα και καινοτομία, ώστε να ενισχυθεί η ανάπτυξη τομέων που βασίζονται στη 'γνώση'. Λόγω του ότι υπάρχει η τρέχουσα δημοσιονομική κρίση, τον

παραδοσιακά χαμηλό ρυθμό απορροφητικότητας των κονδυλίων στην Ελλάδα, καθώς και τη νέα διοικητική μεταρρύθμιση (με την ουσιαστική μείωση του αριθμού των δήμων που οδηγεί σε μια πιο συγκεντρωτική δομή διοίκησης) η αποτελεσματικότητα του τρέχοντος προγράμματος για την προώθηση της περιφερειακής μεγέθυνσης παραμένει αμφίβολη.

Για να δούμε τις επιπτώσεις που θα έχουν τα μέτρα λιτότητας στις Ελληνικές περιφέρειες θα πρέπει να εξετάσουμε τρεις κατηγορίες:

- 1) Αλλαγές στα δημόσια έξοδα,
- 2) αλλαγές στον δημόσιο τομέα,
- 3) αλλαγές στην φορολογία που εφαρμόζει το κράτος.

➤ Δημόσια έξοδα

- Οι επενδύσεις σε υποδομές ευνοούν τις μεγάλες αστικές περιοχές αφού τα σχέδια για επενδύσεις στην επαρχία θυσιάζονται λόγω της μείωσης των δημοσίων δαπανών.
- Η Ελλάδα δέχεται πιέσεις από την επιτροπή ελέγχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Τρόικα) να επιταχύνει το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων με αποτέλεσμα τα κεφάλαια να κατευθύνονται προς ήπιες μορφές παρέμβασης, οι οποίες όμως τείνουν να ακολουθούν την κατανομή του πληθυσμού ευνοώντας έτσι τις μεγάλες αστικές περιοχές της χώρας.
- Οι επιπτώσεις των περικοπών στα επιδόματα και στο εισόδημα των νοικοκυριών αναμένεται να είναι χωρικά δυσανάλογες επηρεάζοντας την κάθε περιφέρεια σε διαφορετικό βαθμό.

➤ Δημόσιος τομέας

- Οι μισθοί και οι συντάξεις που πρέπει να πληρώσει το κράτος δεν είναι του ίδιου μεγέθους σε όλες τις περιφέρειες. Σε ορισμένες περιφέρειες αποτελούν πάνω από το 50 % του οικογενειακού εισοδήματος (Ήπειρος, Δυτ. Μακεδονία, Βόρειο Αιγαίο) ενώ σε άλλες μόλις το 35% (Κρήτη και Νότιο Αιγαίο) είναι επομένως λογικό η μείωση τους να επηρεάσει σε διαφορετικό βαθμό την κάθε περιφέρεια.
- Οι περιφέρειες με την χαμηλότερη απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα και με αδύναμη βιομηχανία και γεωργία αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο από τις απολύσεις του δημοσίων υπαλλήλων.

➤ Φορολογία

- Στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής δεν είναι ξεκάθαρες οι χωρικές επιπτώσεις που μπορεί να υπάρχουν. Ωστόσο σε διάφορες μελέτες υποστηρίζεται ότι η φοροδιαφυγή είναι χαμηλότερη στην Αττική και υψηλότερη στην υπόλοιπη Ελλάδα. Επομένως και η αντιμετώπιση της αναμένεται να έχει μεγαλύτερες συνέπειες για όλες τις περιφέρειες της χώρας απ ότι στην Αττική.
- Η πρόσφατη μείωση του ορίου του αφορολόγητου εισοδήματος θα βλάψει ακόμα περισσότερο τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Καθώς αυτά τα νοικοκυριά βρίσκονται δυσανάλογα στον χώρο έξω από τις μητροπολιτικές περιοχές, η επίδραση του νέου φόρου εισοδήματος αναμένεται να μεγαλώσει τις χωρικές ανισότητες.

3.5. Περιφερειακές πολιτικές

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Ελλάδα τα τελευταία 25 χρόνια χρηματοδοτεί δράσεις περιφερειακής ανάπτυξης και ακόμα υλοποιεί διάφορες πολιτικές περιφερειακής πολιτικής. Οι πιο γνωστές μορφές άσκησης περιφερειακής πολιτικής από τις Ελληνικές Κυβερνήσεις είναι οι δημόσιες επενδύσεις, οι οποίες χρηματοδοτούνται ή από εθνικούς ή από κοινοτικούς πόρους και στοχεύουν, ως επί τω πλείστων, στην ανάπτυξη των υποδομών (λιμάνια, οδικό δίκτυο, τηλεπικοινωνίες, αειφόρος ανάπτυξη κ.τ.λ) καθώς επίσης και τα κίνητρα για ιδιωτικές επενδύσεις (εγχώριες και ξένες) που παρέχονται μέσω του λεγόμενου «Αναπτυξιακού Νόμου». Τα τελευταία χρόνια, και ειδικότερα από το 2005, σε αυτές τις δύο μορφές άσκησης περιφερειακής πολιτικής προστέθηκαν και οι Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) οι οποίες έχουν στόχο στο να εξασφαλίσουν τον σχεδιασμό, της χρηματοδότησης, της κατασκευής, της διαχείρισης, της λειτουργίας ανακαίνισης ή συντήρησης δημοσίων υποδομών αλλά και στην παροχή υπηρεσιών σε διάφορους τομείς της εθνικής οικονομίας.

3.5.1. Δημόσιες επενδύσεις

Πως ορίζονται όμως οι Δημόσιες Επενδύσεις στη χώρα μας; Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης, Δημόσιες επενδύσεις θεωρούνται όλες οι πάγιες και άυλες επενδυτικές δραστηριότητες του Δημοσίου, οι οποίες στο πλαίσιο της ακολουθούμενης επενδυτικής και οικονομικής αναπτυξιακής πολιτικής στόχος τους είναι η αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος για να ωφελήσουν το κοινωνικό σύνολο.

Τις Δημόσιες επενδύσεις τις υλοποιούν από τα Υπουργεία, οι Περιφέρειες και οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις καθώς και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, Ανώνυμες Εταιρείες του Δημοσίου και Οργανισμούς (ΔΕΚΟ) και καλύπτονται οργανωτικά, διοικητικά και χρηματοδοτικά από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

Στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων εντάσσονται ενέργειες και δράσεις, που εγκρίνονται από τον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών, ύστερα από πρόταση του αρμοδίου φορέα και χρηματοδοτούνται από τον Προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων.

Τη χρηματοδότηση του ΠΔΕ την παρέχει μία από τις ακόλουθες μορφές ανάλογα με τη φύση των χρηματοδοτούμενων ενεργειών:

- Χρηματοδότηση από εθνικούς πόρους για ενέργειες και δράσεις κεντρικών, περιφερειακών και τοπικών φορέων.
- Χρηματοδότηση από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους των εγκεκριμένων ενεργειών και δράσεων στα πλαίσια των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ), των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, του Ταμείου Συνοχής και των Λοιπών Κοινοτικών Προγραμμάτων.
- Χρηματοδότηση προγραμμάτων δανειοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ), την Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΤΑΣΕ) και άλλων Διεθνών Οργανισμών.
- Επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις σύμφωνα με την νομοθεσία που ισχύει.
- Χρηματοδότηση με αύξηση μετοχικού κεφαλαίου των ανώνυμων εταιρειών του Δημοσίου Τομέα (ΔΕΚΟ).
- Χρηματοδότηση Επενδυτικών και Λοιπών δραστηριοτήτων που υπάρχει εξειδίκευση σε Προεδρικά Διατάγματα ή Υπουργικές Αποφάσεις.
- Χρηματοδότηση με συνεισφορές τρίτων.

Η ανάπτυξη των προγραμμάτων Δημοσίων Επενδύσεων στην Ελλάδα είναι προϊόν μιας κατεστημένης αντίληψης, οριζόμενη ως την υποχρέωση του κράτους να παρεμβαίνει σε κάθε μορφής οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική δράση, που ενισχύεται επίσης από πολιτικές επιλογές, όσον αφορά την επίτευξη βραχυχρόνιων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών στόχων. Επιπλέον, σε θεωρητικό επίπεδο, οι δημόσιες επενδύσεις επηρεάζουν θετικά και λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς τις ιδιωτικές επενδύσεις. (Mamatzakis, 2001: 44, Belloc και Vertova, 2004: 14).

Όταν μιλάμε για την περίπτωση της Ελλάδας, τα προγράμματα Δημοσίων Επενδύσεων «υποκαθιστούν», στο μέτρο που είναι εφικτό, τα πενταετή, τριετή, μονοετή, εθνικά, περιφερειακά, νομαρχιακά και τοπικά προγράμματα ανάπτυξης. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Ελλάδα εκ των πολλών και σημαντικών

Προκαταρκτικών και Σχεδίων Προγραμμάτων Ανάπτυξης (συνήθως πενταετών) μόνο ένα, εκείνο της περιόδου 1983- 1987, έγινε τελει νόμος του κράτους και εφαρμόστηκε για ένα χρόνο (1985) που στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε. (Μπριστογιάννη, 2004)

Οι δημόσιες επενδύσεις επηρεάζουν την περιφερειακή ανάπτυξη με δύο τρόπους. Βραχυχρόνια μέσω της άμεσης και έμμεσης βοήθειας που προσφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη. Μακροχρόνια, οι δημόσιες επενδύσεις παράγουν δημόσια κεφάλαια που δίνουν στην κοινωνία και στην οικονομία τις υποδομές που χρειάζεται ώστε να αναβαθμίζεται η ποιότητα ζωής και οι προοπτικές ανάπτυξης ολόκληρων περιοχών. Αυτό γίνεται επειδή μέσα στο χρόνο η οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής εξαρτάται από την δυνατότητά της να προσελκύσει και να διατηρήσει τόσο οικονομικές δραστηριότητες (επενδύσεις), όσο και το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό που θα στηρίξει αυτές τις δράσεις. (Karkazis, J. και Thanassoulis, E.)

Τα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή προγραμμάτων Δημοσίων Επενδύσεων στην Ελληνική οικονομία, έχοντας πάντα υπ' όψη και την αντίληψη για τον ρόλο του Κράτους, είναι η κατασκευή εντός της χώρας υποδομών και μονάδων υψηλής τεχνολογίας, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η διάχυση νέας τεχνολογίας, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης όπου ο ιδιωτικός τομέας δεν μπορεί να καλύψει την υπάρχουσα προσφορά εκ μέρους του πληθυσμού, η απόκτηση εισοδημάτων από τη δημιουργούμενη απασχόληση, η αναδιανομή χρηματοδοτικών πόρων για το όφελος της περιφέρειας, καθώς επίσης και η βελτίωση των συνθηκών, μέσω της δημιουργίας υποδομών, για την προσέλκυση σε απομακρυσμένους νομούς και περιφέρειες ιδιωτικών επενδύσεων.

Η κύρια πηγή χρηματοδότησης των δημοσίων επενδύσεων είναι από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων που είναι κομμάτι του ετήσιου Εθνικού Προϋπολογισμού.

Το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο του Κρατικού Προϋπολογισμού και έχει πάρει έγκριση από το Ελληνικό Κοινοβούλιο.

Το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων είναι ο κύριος μηχανισμός για την παροχή στην Ελληνική Οικονομία των απαραίτητων υποδομών (δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια, γέφυρες, κλπ.) που ενισχύεται από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα γεγονότα που προσδιόρισαν τη γεωγραφική κατανομή και το ύψος των δημοσίων επενδύσεων ήταν πρώτα η εισοδος της Ελλάδας στην τότε

Ευρωπαϊκή Κοινότητα (1981), η έναρξη εισροής κοινοτικών πόρων με στόχο τη σύγκλιση της Ελλάδας με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσού που διαθέτουν για έργα υποδομής και γενικότερης ανάπτυξης του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων, αλλά και η εισαγωγή σε νέους κανόνες όσον αφορά τον τρόπο διάθεσης αυτών των κονδυλίων, η οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 2004, η οποία ήταν η αφορμή για αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για τααστικά κέντρα που θα φιλοξενούσαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες έναντι των υπόλοιπων περιφερειών, και τέλος οι εκλογικοί κύκλοι.

Όσον αφορά τη διεξαγωγή εκλογών, σύμφωνα με τη θεωρία του οικονομικού κύκλου, μια κυβέρνηση μπορεί να επηρεάσει θετικά το αποτέλεσμα των επόμενων εκλογών με δύο τρόπους: με την αύξηση των δημοσίων επενδύσεων σε υποδομές την περίοδο πριν τις εκλογές, και με την ευνοϊκή κατανομή των δημοσίων επενδύσεων προς εκείνες τις εκλογικές περιφέρειες που είχαν ψηφίσει θετικά της κυβέρνησης στις προηγούμενες εκλογές.

3.5.2. Κίνητρα για Ιδιωτικές Επενδύσεις

Θέλοντας να δώσουμε έναν ορισμό όσον αφορά τις Ιδιωτικές Επενδύσεις, μπορούμε να σχολιάσουμε ότι υπάρχουν πολλές ομοιότητες στον τρόπο με τον οποίο αυτός δίνεται από τους κύριους διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με το αντικείμενο των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και την Υπηρεσία για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών (UNCTAD) υπάρχουν τρία κύρια χαρακτηριστικά που ορίζουν τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις:

- Πρώτον, η απόκτηση ενός διαρκούς συμφέροντος σε μια οικονομία άλλη από εκείνη του επενδυτή (επιχείρηση άμεσης επένδυσης).
- Δεύτερον, το διαρκές συμφέρον σημαίνει την ύπαρξη μιας μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ του άμεσου επενδυτή και της επιχείρησης και ένα σημαντικό βαθμό επιρροής στο μάνατζμεντ αυτής της επιχείρησης.
- Τρίτον, η άμεση επένδυση περιλαμβάνει τόσο τις αρχικές συναλλαγές ανάμεσα στα δύο μέρη καθώς και όλες τις ακόλουθες κεφαλαιουχικές συναλλαγές μεταξύ τους αλλά και μεταξύ των θυγατρικών επιχειρήσεων τους.

Οι Ιδιωτικές Επενδύσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν τόσο από φυσικά πρόσωπα, όσο και από νομικά. Μια συναλλαγή θεωρείται ως Άμεση Ξένη Επένδυση μόνο εάν αποκτάται υλικό συμφέρον σε μια ξένη επιχείρηση

(συνήθως οριζόμενο ως ένα ποσοστό τουλάχιστον 10%). Από τη στιγμή που αυτή η προϋπόθεση ικανοποιείται, επιπλέον κεφαλαιουχικές συναλλαγές μεταξύ των δύο μερών θεωρούνται επίσης ως ΑΞΕ.

Σίγουρα μετά την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981 υπήρξαν αυξημένες προσδοκίες όσον αφορά την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων. Όμως, οι προσδοκίες αυτές διαψεύστηκαν. Για το μέγεθος της η Ελλάδα προσέλκυσε, και συνεχίζει να προσελκύει εξαιρετικά χαμηλά ποσά ΑΞΕ.

Επιπλέον, στοιχεία από τα Ηνωμένα Έθνη σχετικά με τη μέση ετήσια αύξηση ΑΞΕ επιβεβαιώνει, τουλάχιστον για την περίοδο 1986- 2000, τη χαμηλή θέση της Ελλάδας σε αυτόν τον τομέα.

Πιο συγκεκριμένα, για τη διάρκεια αυτής της περιόδου η Ελλάδα κατατάσσεται ανάμεσα σε αυτές τις χώρες που η αύξηση εισροών ΑΞΕ ήταν μεταξύ 0- 9,9%, η οποία αποτελεί και τη χαμηλότερη κατηγορία.

Παρόλα αυτά, αυτός ο τρόπος εκτίμησης της απόδοσης μιας χώρας σχετικά με τη προσέλκυση ΑΞΕ, υπολογίζει την απόλυτη αξία εισροών και δεν λαμβάνει υπόψη της το μέγεθος της φιλοξενούμενης χώρας. Είναι εύλογο, οι μεγάλες χώρες, σύμφωνα με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, θα προσελκύουν περισσότερες επενδύσεις, σε σχέση με μικρότερες χώρες.

Ένα πιο ενδιαφέρον στοιχείο, θα ήταν να εκτιμηθεί πόσο επιτυχημένα μια οικονομία προσελκύει ΑΞΕ, έχοντας λάβει υπόψη και το μέγεθος της φιλοξενούμενης οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο η σημασία άλλων παραγόντων, όπως η ασκούμενη πολιτική και η μακροοικονομική σταθερότητα, η εφαρμοζόμενη πολιτική προσέλκυσης ΑΞΕ, η ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας, οι φυσικοί και ανθρωπίνι πόροι, μπορεί να συμπεριληφθεί.

Παράγοντες που επηρεάζουν την εγκατάσταση επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα στην Ελλάδα για την περίοδο 1991-1998, καθώς επίσης και τη σημασία που οι επιχειρήσεις αυτές έχουν δώσει στα προσφερόμενα κίνητρα είναι τα ακόλουθα. Λοιπόν, κατά την περίοδο 1991-1998 το μέγεθος του πληθυσμού και οι υποδομές μιας περιοχής επηρέασαν σημαντικά την απόφαση εγκατάστασης μιας επιχείρησης. Επίσης, θετικά επηρέασε η ευκολία πρόσβασης από το νομό εγκατάστασης σε άλλους νομούς, η ύπαρξη και άλλων βιομηχανικών επιχειρήσεων σε μια περιοχή (αφού θεωρείται ότι σε αυτές της περιοχές υπάρχει συσσωρευμένη γνώση του αντικειμένου, καθώς επίσης και μια διαμορφωθείσα παράδοση προς όφελος των βιομηχανικών επενδύσεων) καθώς επίσης και η ύπαρξη βιομηχανικών περιοχών σε ένα συγκεκριμένο νομό.

Αντίθετα, το ανθρώπινο δυναμικό δε φαίνεται να επηρεάζει την απόφαση των επιχειρήσεων για εγκατάσταση σε μια περιοχή έναντι κάποιας άλλης, όπως και η ύπαρξη αεροδρόμιου στο νομό. Όσον αφορά τη σημασία των επενδυτικών κινήτρων, φαίνεται ότι είναι πιο πιθανό να ληφθούν υπόψη από νέες βιομηχανίες που επιθυμούν να εγκατασταθούν στην χώρα (όχι απαραίτητα μόνο από το εξωτερικό, αλλά και από Έλληνες επιχειρηματίες). Επίσης, ο Νομός Αττικής, καθώς και οι γειτονικοί σε αυτόν νομοί, παρά τα χαμηλά επενδυτικά κίνητρα που προσφέρει, παρόλα αυτά προσελκύει σημαντικό βαθμό επενδύσεων.

Τα αρνητικά αυτά στοιχεία συγκλίνουν προς ορισμένες συγκεκριμένες παραμέτρους: στην αδιαφορία του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα για την έρευνα και καινοτομία, στο χαμηλό επίπεδο μετεκπαίδευσης των εργαζομένων, στη γραφειοκρατία και στη γενικότερη αναξιοπιστία του δημοσίου τομέα, στη διαφθορά και τις συχνές αλλαγές της φορολογίας, στο εργατικό κόστος και στην ανελαστικότητα της αγοράς εργασίας, αλλά και στην έλλειψη μακροχρόνιας πολιτικής εκ μέρους των Κυβερνήσεων όσον αφορά τη στόχευση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.

3.5.3. Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ)

Μετά το 2004, χρονιά διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα υπήρξε μία πτώση των δημόσιων επενδύσεων η οποία οφείλεται κυρίως στις δημοσιονομικές δυσχέρειες που άρχισαν να ανακύπτουν. Ως αντίδοτο σε αυτή την πτώση των δημόσιων επενδύσεων εισήχθη ο θεσμός των Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ).

Ο θεσμός των ΣΔΙΤ υπάρχει στο εξωτερικό για αρκετές δεκαετίες εφαρμοζόμενος με ιδιαίτερη επιτυχία, κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Πιο συγκεκριμένα, βασική κινητήρια δύναμη για την υιοθέτηση από την Κυβέρνηση των ΣΔΙΤ ως μηχανισμού περιφερειακής ανάπτυξης είναι η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με αυτές. Τα ΣΔΙΤ έχουν σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την περιφερειακή ανάπτυξη.

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο «Σχετικά με τις Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα και το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων και των συμβάσεων παραχώρησης» κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας το φαινόμενο ΣΔΙΤ αναπτύχθηκε σε πολλά πεδία του δημοσίου τομέα. Η αύξηση των ΣΔΙΤ οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Αφενός, λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη, τα ΣΔΙΤ ανταποκρίνονται στην ανάγκη του δημοσίου τομέα για ιδιωτική χρηματοδότηση,

και αφετέρου, προσφέρουν τη δυνατότητα να επωφεληθεί περισσότερο από την τεχνογνωσία και τις μεθόδους λειτουργίας του ιδιωτικού τομέα.

Η ανάπτυξη των ΣΔΙΤ είναι μέρος της γενικότερης εξέλιξης του ρόλου του κράτους στον οικονομικό τομέα, το οποίο πέρασε από το ρόλο του άμεσου φορέα σ' ένα ρόλο οργανωτή, ρυθμιστή και ελεγκτή.

Σύμφωνα με την έως τώρα διαμορφούμενη τάση, τα επόμενα χρόνια τα ΣΔΙΤ αναμένεται να αναπτυχθούν πιο έντονα δεδομένης της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας. Λόγω όμως του σύντομου χρονικού διαστήματος εφαρμογής τους είναι πολύ πρώιμο να υπάρξουν κάποια συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητά τους.

3.5.4. Σύνοψη Περιφερειακών Πολιτικών

Η χώρα δε διαθέτει μια μακροχρόνια και σταθερή πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης μέσω των δημόσιων επενδύσεων.

Ένα ακόμη γεγονός που θα πρέπει να επισημανθεί είναι ότι όσο λιγότερο αναπτυγμένη είναι μια περιοχή, τόσο περισσότερα εμπόδια πρέπει να ξεπεραστούν εξαιτίας της έλλειψης τεχνογνωσίας, θεσμικού πλαισίου, ενδιαφέροντος αλλά και εξαιτίας ισχυρών τοπικών συμφερόντων που επωφελούνται από μια υπάρχουσα κατάσταση μη ανάπτυξης.

Το γεγονός ότι άνω του μισού πληθυσμού της χώρας είναι εγκατεστημένο στις ευρύτερες περιοχές των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, και συνεπώς οι υπόλοιπες περιοχές της χώρας δε διαθέτουν σημαντικές συγκεντρώσεις πληθυσμών, έχει ως αποτέλεσμα να είναι σήμερα διάχυτη η εντύπωση της ανισομέρειας όσον αφορά τον καταμερισμό των Δημοσίων Επενδύσεων που με τη σειρά τους επηρεάζουν τις ευκαιρίες απασχόλησης και ανάπτυξης.

Ένα άλλο πρόβλημα που θα πρέπει να επισημανθεί έχει να κάνει με τη διαδικασία ένταξης έργων στους δύο μηχανισμούς του Κ.Π.Σ. (πλέον ΕΣΠΑ) και του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Οι διαδικασίες ένταξης έργων στους δύο αυτούς μηχανισμούς βασίζονται σε διαφορετικούς Νόμους και ως εκ τούτου οι ειδικές υπηρεσίες που δημιουργήθηκαν για να διαχειρισθούν τα Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης πολλές φορές εφαρμόζουν άλλες μεθόδους από εκείνες των Υπηρεσιών προγραμματισμού και εκτέλεσης των Προγραμμάτων Δημοσίων Επενδύσεων. Έτσι είναι συχνό φαινόμενο να προκύπτουν προβλήματα σε όλα τα στάδια του προγραμματισμού και της υλοποίησης των έργων, τα οποία σχετίζονται με τα χρονοδιαγράμματα, το θεσμικό πλαίσιο, την πολυπλοκότητα των διαδικασιών, τη χρηματοδότηση, τη πληρωμή των τελικών δικαιούχων, κλπ.

Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι όλα τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Περιφερειακής Ανάπτυξης ολοκληρώθηκαν σε κατοπινή ημερομηνία από την προβλεπόμενη με αποτέλεσμα τα αποτελέσματα να μπερδεύονται και τα εξαγόμενα συμπεράσματα ανεπαρκή.

Η ασκούμενη περιφερειακή πολιτική (μέσα στην οποία συμπεριλαμβάνεται και το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων) από τις εκάστοτε κυβερνήσεις για την περίοδο 1980- 2007 δε φαίνεται λοιπόν να έχει πετύχει απόλυτα το σκοπό της αφού η ανισομέρεια μεταξύ των δύο μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας, δηλαδή των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, με τους υπόλοιπους νομούς παραμένει, εάν δεν έχει μεγαλώσει στο υπό εξέταση διάστημα. Το συμπέρασμα είναι ότι σημαντικές και χρονικά σταθερές ανισότητες μεταξύ Αθηνών και περιφέρειας.

Δυστυχώς, παρά τα πολλά δις ευρώ που έχουν διατεθεί κατά την τελευταία εικοσαετία για έργα περιφερειακής ανάπτυξης, οι νομοί Αττικής και Θεσσαλονίκης φαίνεται να προσελκύουν ακόμη πληθυσμό από την περιφέρεια με συνέπεια την ερήμωση της τελευταίας. Αυτή η τάση με τη σειρά της δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα οικονομικής και κοινωνικής φύσης (βλ. π.χ. ανεργία, υγεία, παιδεία) τα οποία δεν είναι δυνατόν να επιλυθούν παρά μόνο μετά από μια αναδιοργάνωση του τρόπου προγραμματισμού, διάθεσης και εφαρμογής του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Οι κύριοι στόχοι αυτής της αναδιοργάνωσης πρέπει να είναι η διατήρηση καταρχήν, και κατόπιν η αύξηση του πληθυσμού της περιφέρειας, η παροχή καλύτερων και ποιοτικότερων δημόσιων υπηρεσιών εκεί, η βελτίωση της προσπελασιμότητας των περιφερειακών νομών μεταξύ τους, η προσέλκυση επενδύσεων εκτός των δύο κύριων αστικών κέντρων (Αττική, Θεσσαλονίκη), κ.ο.κ.

4. Ανάλυση δεδομένων στις Ελληνικές Περιφέρειες

4.1. Τρόποι διαχωρισμού

4.1.1. Κοινή ονοματολογία των εδαφικών στατιστικών μονάδων (NUTS)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει κοινή στατιστική ονοματολογία των εδαφικών μονάδων, που αποκαλείται «NUTS», με στόχο να εξυπηρετεί τη συλλογή, την ανάπτυξη και τη δημοσίευση ολοκληρωμένων και αντικειμενικών περιφερειακών στατιστικών στην ΕΕ. Το δομημένο ιεραρχικά αυτό σύστημα είναι χρήσιμο επίσης για τις κοινωνικές και οικονομικές αναλύσεις των περιφερειών και τον καθορισμό των παρεμβάσεων στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής της ΕΕ.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1059/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 2003, ο οποίος διαμορφώθηκε σε διάφορες περιπτώσεις (το 2005, 2008, 2013 και 2017), πιο έντονα μετά την ένταξη νέων κρατών μελών στην ΕΕ. Η τελευταία τροποποίηση το 2017 έφερε βαθύτερες αλλαγές:

1. θέσπισε τη νομική αναγνώριση των εδαφικών τυπολογιών για τους σκοπούς των ευρωπαϊκών στατιστικών·
2. καθιέρωσε τους βασικούς ορισμούς και τα στατιστικά κριτήρια για τις διάφορες εδαφικές τυπολογίες·
3. διασφάλισε την εναρμονισμένη και διαφανή εφαρμογή και χρήση των εδαφικών τυπολογιών σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών· και
4. διασαφήνισε την ανάθεση εξουσιών στην Επιτροπή.

Τα παραρτήματα έχουν επίσης προσαρμοστεί μέσω κανονισμών της Επιτροπής· η πρόσφατη επικαιροποίηση εγκρίθηκε τον Αύγουστο του 2019 και αφορά αλλαγές στη διοικητική εδαφική διαίρεση διαφόρων κρατών μελών. Εφαρμόζεται, για τη διαβίβαση των δεδομένων στην Επιτροπή (Eurostat), από την 1η Ιανουαρίου 2021.

Οι περιφερειακές στατιστικές αποτελούν σημαντικό μέρος του στατιστικού συστήματος της ΕΕ και διαμορφώνουν τη βάση για τον ορισμό των περιφερειακών δεικτών. Οι στατιστικές αυτές δημιουργήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 70 επί το πλείστον για τη διαπραγμάτευση μεταξύ των εθνικών ινστιτούτων στατιστικής των κρατών μελών και της Eurostat, της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι στατιστικές υπηρεσίες είναι της γνώμης ότι υπάρχει όλο και μεγαλύτερη ανάγκη για εναρμόνιση σε επίπεδο Ένωσης ώστε υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης σε συγκρίσιμα δεδομένα για το σύνολο της ΕΕ. Με στόχο η διευκόλυνση της συλλογής, της διαβίβασης και της δημοσίευσης των εναρμονισμένων περιφερειακών στατιστικών, η ΕΕ έχει δημιουργήσει το σύστημα ονοματολογίας NUTS.

Το ενιαίο νομικό πλαίσιο, που δημιούργησαν για αυτόν τον τρόπο με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1059/2003, εξασφαλίζει τη διαχρονική σταθερότητα των περιφερειακών στατική ονοματολογία NUTS υποδιαιρεί την οικονομική επικράτεια των κρατών μελών, στην οποία περιλαμβάνεται επίσης ο εξωπεριφερειακός τους χώρος. Αυτός αποτελείται από τα τμήματα της οικονομικής επικράτειας που δεν μπορούν να θεωρηθούν ως τμήμα μιας συγκεκριμένης περιφέρειας: ο εναέριος χώρος, τα χωρικά ύδατα και η ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα, οι εδαφικοί θύλακες (πρεσβείες, προξενεία και στρατιωτικές βάσεις), τα κοιτάσματα πρώτων υλών που βρίσκονται σε διεθνή ύδατα και αποτελούν αντικείμενο εκμετάλλευσης από μονάδες που έχουν ως έδρα την επικράτεια.

Για να είναι δυνατή η σύγκριση των περιφερειακών στατιστικών, θα πρέπει επίσης και οι γεωγραφικές ζώνες να είναι συγκρίσιμου μεγέθους από τη μεριά του πληθυσμού. Ακόμα, θα πρέπει να διευκρινισθεί η πολιτική, διοικητική και θεσμική τους κατάσταση. Οι μη διοικητικές μονάδες θα πρέπει κατά περίπτωση να αντιπροσωπεύουν οικονομικές, κοινωνικές, ιστορικές, πολιτιστικές, γεωγραφικές ή περιβαλλοντικές περιστάσεις.

Η ταξινόμηση NUTS είναι δομημένη ιεραρχικά, στο μέτρο που υποδιαιρεί κάθε κράτος μέλος σε 3 επίπεδα: NUTS 1, NUTS 2 και NUTS 3. Το δεύτερο και το τρίτο επίπεδο είναι υποδιαιρέσεις του πρώτου και του δεύτερου επιπέδου. Ένα κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει να προσθέσει περαιτέρω επίπεδα στην εν λόγω δόμηση υποδιαιρώντας το επίπεδο NUTS 3.

Ο ορισμός των «εδαφικών μονάδων» στηρίζεται στις υφιστάμενες διοικητικές μονάδες των κρατών μελών. Μια διοικητική μονάδα είναι μια γεωγραφική περιοχή για την οποία η διοικητική αρχή έχει την εξουσία να λαμβάνει διοικητικές ή στρατηγικές αποφάσεις, σύμφωνα με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο του κράτους μέλους.

Μερικές από τις υφιστάμενες διοικητικές μονάδες χρησιμοποιούνται για τις απαιτήσεις της δόμησης ονοματολογίας NUTS και αναφέρονται στο παράρτημα II του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1059/2003, παραδείγματος χάριν:

1. Στο επίπεδο NUTS 1: οι «Gewesten/Régions» στο Βέλγιο· οι «Länder» στη Γερμανία· οι «Continente», «Regiãodos Açores» και «Regiãoda Madeira» στην Πορτογαλία·
2. Στο επίπεδο NUTS 2: οι «Provincies/Provinces» στο Βέλγιο· οι «Comunidades y ciudades autonomas» στην Ισπανία· οι «Régions» στη Γαλλία· οι «Länder» στην Αυστρία.
3. Στο επίπεδο NUTS 3: οι «Amtskommuner» στη Δανία· οι «départements» στη Γαλλία· οι «län» στη Σουηδία· οι «megyék» στην Ουγγαρία· οι «kraje» στην Τσεχία· οι «oblasti» στη Βουλγαρία.

Ένα σύστημα τοπικών διοικητικών μονάδων (LAUs) συμπληρώνει την ταξινόμηση NUTS. Οι LAUs αποτελούν τις θεμέλιους λίθους των NUTS και περιλαμβάνουν τους δήμους και τις κοινότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: σε κάθε κράτος μέλος, οι LAUs χωρίζουν το επίπεδο NUTS 3 σε ένα ή δύο περαιτέρω επίπεδα εδαφικής ενότητας. Επίσης, τα στατιστικά δίκτυα συμπληρώνουν την ταξινόμηση NUTS και χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των εδαφικών τυπολογιών με βάση τον πληθυσμό. Η Επιτροπή (Eurostat) πρέπει να τηρεί και να δημοσιεύει στο ειδικό τμήμα του δικτυακού της τόπου τις τυπολογίες της Ένωσης που αποτελούνται από εδαφικές μονάδες στα επίπεδα NUTS, LAU και φατνίων καννάβου.

Ο κανονισμός για την ταξινόμηση NUTS προσδιορίζει τα ακόλουθα ελάχιστα και ανώτατα όρια πληθυσμού για τα διαφορετικά επίπεδα των μονάδων:

Επίπεδο	Ελάχιστο	Μέγιστο
NUTS 1	3 εκ.	7 εκ.
NUTS 2	800.000	3 εκ.
NUTS 3	150.000	800.000

Εφόσον, για ένα συγκεκριμένο επίπεδο της ονοματολογίας, δεν υπάρχει διοικητική μονάδα κατάλληλου μεγέθους σε ένα κράτος μέλος, αυτό το επίπεδο δημιουργείτε αθροίζοντας έναν επαρκή αριθμό μικρότερων γειτονικών διοικητικών μονάδων. Αυτές οι ομαδοποιημένες μονάδες είναι γνωστές ως «μη διοικητικές μονάδες».

Οι τροποποιήσεις της ονοματολογίας NUTS μπορούν να εγκρίνονται κατά το δεύτερο ήμισυ του ημερολογιακού έτους, η συχνότητα αυτών των τροποποιήσεων δεν μπορεί να είναι μικρότερη των τριών ετών. Ωστόσο, εάν υπάρχει σημαντική ανασυγκρότηση της σχετικής διοικητικής δομής ενός κράτους μέλους, οι τροποποιήσεις μπορούν να πάρουν έγκριση σε συντομότερα χρονικά διαστήματα. Τα κράτη μέλη έχουν ευθύνη να ενημερώνουν την Επιτροπή για κάθε αλλαγή που πραγματοποιήθηκε στις διοικητικές μονάδες ή για άλλες τροποποιήσεις που θα μπορούσαν να έχουν επίπτωση στην κατάταξη NUTS (π.χ. σε περίπτωση αλλαγών στα συστατικά στοιχεία τα οποία μπορεί να έχουν επίπτωση στα όρια του επιπέδου NUTS 3).

Οι αλλαγές οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί στις μικρές διοικητικές μονάδες, τροποποιούν την ονοματολογία NUTS αφού επιφέρουν ως αποτέλεσμα δημογραφική μεταφορά μεγαλύτερη από 1% στις ενεχόμενες εδαφικές μονάδες NUTS 3.

Για τις μη διοικητικές μονάδες ενός κράτους μέλους, μια τροποποίηση της ονοματολογίας NUTS μπορεί να πραγματοποιηθεί όταν αυτή η αλλαγή μειώνει την τυπική απόκλιση του μεγέθους, από την άποψη της δημογραφικής σημασίας, στο σύνολο των εδαφικών μονάδων της ΕΕ.

Πέραν του ρόλου του που αφορά τον έλεγχο των προτεινόμενων αλλαγών κατάταξης της Επιτροπής, το Κοινοβούλιο έχει υπογραμμίσει πολλές φορές ότι ορισμένες πτυχές, όπως η αντιμετώπιση των μικρότερων διοικητικών μονάδων, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Η θέσπιση ενός επιπέδου NUTS για τις διοικητικές μονάδες μικρότερου μεγέθους θα μπορεί να εκτιμάται καλύτερα η πραγματική κατάσταση και να μπορούμε να αποφύγουμε τις ανισότητες, κυρίως επειδή περιφερειακές ενότητες πολύ διαφορετικές από τη μεριά του πληθυσμού βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο NUTS.

Την ώρα που γινόταν η τελευταία διαδικασία τροποποίησης του κανονισμού το 2017, το Κοινοβούλιο, υπό την ιδιότητά του ως συννομοθέτη, ήταν υποστηρικτής της πρότασης της Επιτροπής για την προσαρμογή του κανονισμού NUTS (όσον αφορά τις εδαφικές τυπολογίες που περιλαμβάνονται σε αυτόν) με στόχο να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη ανάγκη για δεδομένα στο πλαίσιο της συνοχής και της εδαφικής ανάπτυξης.

Η «ονοματολογία των εδαφικών στατιστικών μονάδων» (NUTS) δημιουργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) με σκοπό να εφαρμόσει κοινά στατιστικά πρότυπα σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα επίπεδα NUTS είναι γεωγραφικές περιοχές που τα χρησιμοποιούν για να συλλέξουν όμοια στοιχεία στην ΕΕ. Χρησιμοποιούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία από το 1988 και παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατανομή των κονδυλίων.

Ουσιαστικά NUTS δηλαδή η κοινή ονοματολογία των εδαφικών στατιστικών μονάδων (γαλλικά: Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques, αγγλικά: Nomenclature of Territorial Units for Statistics) είναι κωδικοί, είναι γεωκωδική τυποποίηση για την αναφορά των υποδιαιρέσεων των χωρών, που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Ένωση για στατιστικούς λόγους.

Η ονοματολογία υποδιαιρεί τα Κράτη Μέλη σε τρεις κατηγορίες, σύμφωνα με συγκεκριμένα κατώτατα όρια πληθυσμού:

- Επίπεδο NUTS 1: περιλαμβάνει μικρότερα Κράτη Μέλη όπως η Δανία, η Ιρλανδία και η Σλοβενία, τα Γερμανικά ομόσπονδα κράτη και άλλες μεγάλες περιφέρειες.
- Επίπεδο NUTS 2: περιλαμβάνει τις αυτόνομες περιφέρειες της Ισπανίας, περιφέρειες της Γαλλίας και τα Υπερπόντια Εδάφη (ΥΧΕ), τα βοεβοδάτα της Πολωνίας, κ.λπ.
- Επίπεδο NUTS 3: περιλαμβάνει νομούς της Ελλάδας, Maakunnat της Φινλανδίας, Län της Σουηδίας, κ.λπ.

Οι κανονισμοί της ΕΕ περιέχουν πλήρεις ορισμούς και καταλόγους των περιφερειών NUTS.

Υπάρχουν τρία επίπεδα NUTS και δύο επίπεδα είναι τοπικών διοικητικών μονάδων (local administrative units - LAUs) τα οποία βρίσκονται κάτω από τα επίπεδα NUTS. Αυτά ονομάζονταν επίπεδα NUTS 4 και 5, μέχρι τον Ιούλιο του 2003, αλλά επίσημα καταργήθηκαν, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις περιγράφονται με την παλαιά τους κωδικοποίηση. Να πούμε ότι δεν έχουν όλες οι χώρες κατηγορίες για κάθε επίπεδο, καθώς αυτό εξαρτάται από το μέγεθός τους. Μια από τις πιο ακραίες περιπτώσεις είναι το Λουξεμβούργο, το οποίο έχει μόνο LAUs, ενώ τα τρία επίπεδα NUTS αντιστοιχούν στη συνολική επικράτεια της χώρας

Η κωδικοποίηση γίνεται σε επίπεδα. Κάθε επίπεδο αποτελείται από τον ISO 3166-1 (alpha-2) κωδικό της χώρας (εκτός από το UK που χρησιμοποιείται αντί του GB για το Ηνωμένο Βασίλειο) και αντίστοιχα (με το επίπεδο) αριθμητικά ψηφία. Αν σε κάποιο επίπεδο ο αριθμός των απαιτούμενων κωδικών είναι μεγαλύτερος από τον διαθέσιμο τότε χρησιμοποιούνται κεφαλαία λατινικά γράμματα για την συνέχιση της αρίθμησης. Για παράδειγμα: στο επίπεδο 1 διαθέσιμοι είναι 9 κωδικοί (από το 1 μέχρι το 9 αφού πρέπει να έχει 1 ψηφίο και το μηδέν χρησιμοποιείται για ένδειξη του προηγούμενου επιπέδου). (Diana Haase, 2021)

4.1.2. Διαχωρισμός της Ελλάδας

Για την Ελλάδα χρησιμοποιούνται και τα τρία πρώτα επίπεδα (αν και το πρώτο επίπεδο δεν έχει αντίστοιχη διοικητική διαίρεση) και είναι:

Επίπεδο	Υποδιαίρεση	#
NUTS 1	Γεωγραφική Ομάδα	4
NUTS 2	Περιφέρειες	13
NUTS 3	Νομοί	51

- **NUTS 1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ**

1. Βόρεια Ελλάδα
2. Κεντρική Ελλάδα
3. Αττική
4. Νησιά Αιγαίου και Κρήτη

- **NUTS 2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ**

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, Περιφέρεια Θεσσαλίας, Περιφέρεια Ηπείρου, Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, Περιφέρεια Πελοποννήσου, Περιφέρεια Αττικής, Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Περιφέρεια Κρήτης.

- **NUTS 3 ΝΟΜΟΙ**

Αιτωλοακαρνανίας, Ανατολικής Αττικής, Αργολίδας, Άνδρου, Αρκαδίας, Άρτας, Αχαΐας, Βοιωτίας, Βορείου Τομέα Αθηνών, Γρεβενών, Δράμας, Δυτικής Αττικής, Δυτικού Τομέα Αθηνών, Έβρου, Ευβοίας, Ευρυτανίας, Ζακύνθου, Ηλείας, Ημαθίας, Ηρακλείου, Θάσου, Θεσπρωτίας, Θεσσαλονίκης, Θήρας, Ιθάκης, Ικαρίας, Ιωαννίνων, Καβάλας, Καλύμνου, Καρδίτσας, Καρπάθου, Καστοριάς, Κεντρικού Τομέα Αθηνών, Κέρκυρας, Κεφαλληνίας, Κιλκίς, Κοζάνης, Κορινθίας, Κύθου, Κω, Λακωνίας, Λάρισας, Λασιθίου, Λέσβου, Λευκάδας, Λήμνου, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Μήλου, Μυκόνου, Νάξου, Νήσων Αττικής, Νοτίου Τομέα Αθηνών, Ξάνθης, Πάρου, Πειραιώς, Πέλλας, Πιερίας, Πρέβεζας, Ρεθύμνης, Ρόδου, Ροδόπης, Σάμου, Σερρών, Σποράδων, Σύρου, Τήνου, Τρικάλων, Φθιώτιδας, Φλώρινας, Φωκίδας, Χαλκιδικής, Χανίων, Χίου.

Εικόνα 1:Οι περιφέρειες της Ελλάδος (Πηγή: Wikipedia)

Εικόνα 2:Οι νομοί της Ελλάδος (Πηγή: Wikipedia)

4.2. Δείκτες ανάλυσης

4.2.1. Μέθοδοι και τεχνικές περιφερειακής ανάλυσης

Οι μέθοδοι και οι δείκτες της ποσοτικής περιφερειακής ανάλυσης, αξιοποιούνται κυρίως στα ακόλουθα θέματα (Παπαδασκαλόπουλος 2000):

- Στον προσδιορισμό της φυσιογνωμίας των περιφερειών και την μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων με την αξιοποίηση της περιφερειακής στατιστικής.
- Στην κλαδική διερεύνηση της ειδίκευσης των περιφερειών και της χωρικής συμπεριφοράς των κλάδων με την αξιοποίηση της ομάδας των δεικτών των Συντελεστών Συμμετοχής και Ειδίκευσης.
- Στη διερεύνηση των περιφερειακών πολλαπλασιαστικών φαινομένων και την διατύπωση προβλέψεων με τη βοήθεια του υποδείγματος οικονομικής βάσης και των περιφερειακών πολλαπλασιαστών.
- Στη διερεύνηση των διαπεριφερειακών σχέσεων και την αξιολόγηση των παρεμβάσεων, με τη βοήθεια της περιφερειακής οικονομετρίας και της δυναμικής πολυπεριφερειακής ανάλυσης
- Στη περιφερειακή ανάλυση με την αξιοποίηση της ανάλυσης απόκλισης συμμετοχής.

Στην αξιοποίηση των τεχνικών, των δεικτών και των μεθόδων της περιφερειακής ανάλυσης, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη μια σειρά από παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο εφαρμογής και ερμηνείας των αποτελεσμάτων των μεθόδων. Τέτοιοι παράγοντες είναι (Παπαδασκαλόπουλος 2000):

- Η φυσιογνωμία της περιφέρειας
- Τα διαθέσιμα περιφερειακά δεδομένα
- Οι παράγοντες που προσδιορίζουν το πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης

Στην πρώτη ομάδα παραγόντων σημαντική θέση κατέχει η γεωμορφολογία της χώρας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ύπαρξη μεγάλου αριθμού νησιωτικών, ορεινών και παραμεθόριων περιφερειών, η ασυνέχεια και η ετερογένεια του χώρου απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή στην αξιοποίηση πολλών τεχνικών, όπως η διερεύνηση της συνάφειας – ομοιογένειας ή της πόλωσης με τη βοήθεια μοντέλων βαρύτητας κλπ.

Τα περιφερειακά δεδομένα, που απαιτούνται για την εκτίμηση των δεικτών ή την εφαρμογή των μεθόδων, παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα, τα

κυριότερα από τα οποία είναι η δυσκολία πρόσβασης σε αυτά, η ποιότητα και η συγκρισιμότητα τους με αντίστοιχα δεδομένα τρίτων χωρών.

Τα προβλήματα αυτά δεν αφορούν αποκλειστικά τη χώρα μας, αλλά θέτουν περιορισμούς στην περιφερειακή ποσοτική ανάλυση στις περισσότερες χώρες (Anselin, Madden, 1992).

Τέλος η τρίτη ομάδα παραγόντων επηρεάζει κυρίως την ερμηνεία των αποτελεσμάτων των μεθόδων και των τιμών των δεικτών. Εδώ εντάσσονται οι νέοι παράγοντες χωροθέτησης δραστηριοτήτων και οι νέες τάσεις περιφερειακής ανάπτυξης, όπως είναι η διεθνοποίηση της οικονομίας, η ανάπτυξη δικτύων και η ένταξη των μεγάλων πόλεων σε αυτά, η ενίσχυση της τοπικότητας και της ενδογενούς αναπτυξιακής προσπάθειας.

Αυτοί οι παράγοντες πολλές φορές έχουν ως συνέπεια την απομόνωση των μεγάλων αστικών κέντρων από την περιβάλλουσα περιφέρειά τους και την ενσωμάτωσή τους σε νέους περιφερειακούς σχηματισμούς, μέσω των δικτύων και της αξιοποίησης της υψηλής τεχνολογίας (Camagni 1992).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι πολλές φορές η διερεύνηση των περιφερειακών φαινομένων, περιστρέφεται κυρίως γύρω από το αναπτυξιακό και δευτερευόντως γύρω από το χωροταξικό κριτήριο προσδιορισμού του περιφερειακού προβλήματος και αγνοεί το ειδολογικό κριτήριο. Παραμελείται δηλαδή η διερεύνηση και η ανάλυση των ευκαιριών (για ανάπτυξη, επενδύσεις, σταδιοδρομία, εμπορική δραστηριότητα, περίθαλψη, σπουδές κλπ.), που προσφέρονται σε διαπεριφερειακό – διακλαδικό επίπεδο και οι οποίες σε σημαντικό βαθμό αποτελούν τα αίτια των ανισοτήτων και διαμορφώνουν την δυναμική και τις προοπτικές της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η Περιφερειακή Επιστήμη με την πολυεπιστημονική της θεώρηση, συνδέει τη θεωρία και την ποσοτική ανάλυση και έχει πολλαπλές θεωρητικές και μεθοδολογικές δυνατότητες, τόσο για την επίλυση των παραπάνω προβλημάτων, όσο και για την παραπέρα ανάπτυξη και αξιοποίηση των ποσοτικών της μεθόδων.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής τόσο η ποσοτική ανάλυση, όσο και η γενικότερη διερεύνηση και ανάλυση των περιφερειακών φαινομένων, πρέπει να υπακούουν σε ορισμένους βασικούς κανόνες (Bailly 1992). Οι κανόνες αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

1. Οι περιφερειολόγοι ενδιαφέρονται για τα άτομα μέσα στην κοινωνία, αλλά και οι ίδιοι αποτελούν τμήμα της κοινωνίας και έχουν συγκεκριμένη ιδεολογία. Για αυτό πρέπει να εξηγούνται η ιδεολογία και οι βασικές

- αρχές βάσει των οποίων διερευνούν την οργάνωση του χώρου και την αναπτυξιακή πολιτική.
2. Η περιφερειακή πραγματικότητα διαμορφώνεται μέσα στα θεωρητικά και εμπειρικά μοντέλα που δημιουργούμε για την αναπαράσταση των περιφερειακών φαινομένων.
 3. Τα μοντέλα, οι μέθοδοι και οι δείκτες που αξιοποιούμε αναπαριστούν και διερευνούν ένα τμήμα της περιφερειακής πραγματικότητας σε περιφερειακό – κλαδικό επίπεδο. Για τον λόγο αυτό απαιτείται ο σαφής προσδιορισμός του φαινομένου που εξετάζουμε.
 4. Η αναπαράσταση μέσα από μοντέλα, μεθόδους και δείκτες συνιστά τη δημιουργία μιας κατάλληλης, αλλά μερικής εικόνας της περιφερειακής πραγματικότητας, που μας αναπέμπει τόσο στο περιεχόμενο της ιδεολογίας και στις βασικές μας αρχές, όσο και στον τρόπο με τον οποίο τις διαμορφώνουμε στο χώρο και στον χρόνο.
 5. Υπάρχει ανάδραση μεταξύ αναπτυξιακής διαδικασίας από το ένα μέρος και ιδεολογίας και βασικών αρχών με τις οποίες διαμορφώνεται η αναπτυξιακή διαδικασία από το άλλο μέρος. Η ανάδραση αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη προσέγγιση των περιφερειακών φαινομένων και στον περιφερειακό σχεδιασμό. Ίδιοι αποτελούν τμήμα της κοινωνίας και έχουν συγκεκριμένη ιδεολογία.

Η ποσοτική περιφερειακή ανάλυση αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο, αντιμετωπίζει επιτυχώς τα προβλήματα εφαρμογής και μεγιστοποιεί την χρησιμότητά της στο βαθμό που συνειδητοποιούνται τα παραπάνω σημεία.

Η ανάπτυξη των μεθόδων και των αναλυτικών εργαλείων και η αποδοχή τους στην περιφερειακή ανάλυση εξαρτάται από την συνέπεια τους σε αυτούς τους κανόνες και τις αρχές. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η ποσοτική έκφραση της δομής των χαρακτηριστικών των περιφερειακών οικονομικών, αποδίδει μία εικόνα της πραγματικότητας, των προβλημάτων καθώς και των δυνατοτήτων ανάπτυξης μιας χωρικής ενότητας, εξυπηρετεί την ερμηνεία των ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων, διευκολύνει την ανάλυση των περιφερειακών διαφοροποιήσεων, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στον κατάλληλο σχεδιασμό των απαιτούμενων δράσεων και στην προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης 2009, Πολύζος 2011).

Η ανάγκη να αποτυπωθούν τα χαρακτηριστικά των ανισοτήτων οδήγησε στον υπολογισμό μέτρων και δεικτών που αποβλέπουν στην ανάλυση της περιφερειακής οικονομίας και στη διαμόρφωση της κατάλληλης περιφερειακής πολιτικής που θα συμβάλλει σύμφωνα με τις αρχές της ολοκληρωμένης ανάπτυξης, στη μείωση των ανισοτήτων.

Στην παρούσα εργασία, θα εξεταστούν οι ανισότητες ανάμεσα στις περιφέρειες της Ελλάδος με βάση τα στοιχεία του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. την περίοδο από το 2000 μέχρι το 2018. Προτού γίνει η μελέτη της εξέλιξης των ανισοτήτων αυτών, θα γίνει αναφορά για το ΑΕΠ που αποτελεί τον πιο διαδεδομένο δείκτη μέτρησης για τις περιφερειακές ανισότητες.

4.2.2.ΑΕΠ

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ο δείκτης που θα χρησιμοποιηθεί για την μέτρηση της οικονομικής δραστηριότητας στην παρούσα εργασία. Ο όρος ΑΕΠ χρησιμοποιείται για μέτρηση του προϊόντος που παράγεται από όλους τους συντελεστές παραγωγής οι οποίοι εντάσσονται στην οικονομία της κάθε χώρας ανεξάρτητα από το ποιος είναι ο κάτοχός τους. Ο δείκτης αυτός αντιπροσωπεύει την αξία που έχει το προϊόν στην οικονομία. Το μεγαλύτερο ποσοστό του εν λόγω προϊόντος παράγεται από εγχώριους συντελεστές παραγωγής, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Ο ρυθμός με τον οποίο μεταβάλλεται το ΑΕΠ ανά έτος δείχνει την ανάπτυξη που έχει η οικονομία της κάθε χώρας. Για την μελέτη της εξέλιξης της ποιότητας ζωής ενός ανθρώπου μέσα στην οικονομία χρησιμοποιείται το κατά κεφαλής ΑΕΠ (Μινογλουκά, 1998).

Για την αξιολόγηση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα, η EUROSTAT χρησιμοποιεί στοιχεία που αναφέρονται στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ για κάθε νομό της χώρας αναφερόμενα σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ). Στον όρο Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης αναφέρεται η αγοραστική δύναμη του νομίσματος και το ύψος των τιμών της χώρας, με βάση την ποσότητα των υπηρεσιών και των προϊόντων που ο μέσος κάτοικος της χώρας αυτής έχει την δυνατότητα να αποκτήσει με δεδομένο εισόδημα.

Στην δημιουργία των στατιστικών στοιχείων αυτών υπάρχουν αρκετές δυσκολίες. Πρώτον, η αλλαγή του νομίσματος από δραχμή σε Ευρώ (2002) οδήγησε σε αλλαγή στον τρόπο μέτρησης του ΑΕΠ και δημιούργησε πρόβλημα συνέχειας και σύγκρισης με τα προηγούμενα χρόνια. Δεύτερον, τα στοιχεία αυτά πολλές φορές κρίνονται αναξιόπιστα. Η αναξιόπιστία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι το ΑΕΠ μετράει την ποσότητα του τοπικού προϊόντος, αλλά όχι και το τοπικό εισόδημα, αφού αρκετές φορές τα έσοδα καταλήγουν σε άλλες περιοχές και όχι στην περιοχή που παράγεται το προϊόν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην Ελληνική πραγματικότητα είναι το γεγονός πως μέρος του μεταποιητικού δυναμικού της Αττικής βρίσκεται σε νομούς γύρω από την Αττική, όπως στην Βοιωτία και την Κορινθία. Αυτό δημιουργεί αναξιόπιστα στοιχεία, καθώς οι νομοί αυτοί εμφανίζονται ανεπτυγμένοι βάσει των στατιστικών στοιχείων. Όμως, τα εισοδήματα της παραγωγικής διαδικασίας αυτών των νομών σε μεγάλο βαθμό διαφεύγουν στην Αττική, με αποτέλεσμα να μην

υπάρχει συμβολή στην τοπική ανάπτυξη του κάθε νομού. Σημαντικό μέρος της βιομηχανικής δραστηριότητας της Αττικής διαχέεται εκτός του νομού, πράγμα το οποίο οφείλεται σε μια προσπάθεια να περιορισθεί ο δυναμισμός της μητρόπολης, και οδηγεί σε αλλοίωση των στατιστικών στοιχείων που αναφέρονται στο περιφερειακό εισόδημα (Πετράκος και Ψύχαρης, 2004)

ΑΕΠ, λοιπόν, είναι ένα συνολικό μέτρο παραγωγής που είναι ίσο με τη συνολική αξία των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών από επιχειρήσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, το κράτος και τα νοικοκυριά σε μια οικονομία (π.χ. την Ελλάδα) μείον την αξία των ενδιάμεσων εισροών, σε αγοραίες τιμές. Αλλιώς, είναι η συνολική προστιθέμενη αξία σε μια οικονομία σε τιμές αγοράς. Στο άθροισμα αυτό επειδή είναι τιμές αγοράς, προστίθενται οι φόροι (ΦΠΑ και οι φόροι στις εισαγωγές) και αφαιρούνται οι τυχόν επιδοτήσεις. Υπολογίζεται ετησίως αλλά και σε τριμηνιαία ή μηνιαία βάση.

Στους εθνικούς λογαριασμούς γίνεται εφαρμογή της αρχής της διπλής εγγραφής, όπως και στους λογαριασμούς μιας επιχείρησης. Ωστόσο, δεν μοιάζουν σε τίποτα άλλο γιατί οι πηγές των δεδομένων είναι αρκετά διαφορετικές. Δεν υπάρχει εννοείται η ακριβής καταγραφή των λογιστικών μιας επιχείρησης, γι' αυτό και μιλάμε για εθνικούς λογαριασμούς στατιστικών.

Η «στατιστική» δηλώνει ότι γίνονται προσεγγίσεις και εκτιμήσεις. Έτσι υπάρχουν αποκλίσεις σε επίπεδο εκατομμυρίων. Τα δεδομένα πηγάζουν από μια μεγάλη γκάμα δεδομένων όπως τις φορολογικές αρχές, το υπουργείο οικονομικών και άλλα υπουργεία, τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες, τις κεντρικές τράπεζες και από ερευνητικούς οργανισμούς του δημοσίου ή ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Όπως για την Ελλάδα, τα δεδομένα παράγονται από το Υπουργείο Οικονομικών, την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ) και την Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ). Η ανεπίσημη ή μαύρη οικονομία που αποτελεί είτε από φοροδιαφυγή είτε από παράνομες δραστηριότητες υπολογίζεται ότι είναι περίπου το 2% φτάνοντας και το 15% σε χώρες του ΟΟΣΑ. Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες προσπαθούν να το συνυπολογίσουν αυτό. Μιλάμε όμως για προσεγγίσεις.

Άλλα παραδείγματα δυσκολιών είναι ότι τα επίσημα στοιχεία που δηλώνονται από το κράτος ή τις επιχειρήσεις, π.χ. οι στρατιωτικές δαπάνες ή τα κέρδη αντίστοιχα, μπορεί να μην είναι ακριβή για διάφορους λόγους. Επίσης το εμπόριο υπηρεσιών μεταξύ κρατών είναι δύσκολο να προσδιοριστεί και αυτό οφείλεται στη δράση των πολυεθνικών επιχειρήσεων και του συστήματος της εξωτερικής ανάθεσης (outsourcing).

Οι τρεις ισοδύναμοι τρόποι υπολογισμού του ΑΕΠ.

Από το οικονομικό κύκλωμα εξάγεται η Θεμελιώδης Εθνικολογιστική Ταυτότητα που διέπει τους Εθνικούς Λογαριασμούς μιας οικονομίας. Δηλαδή η συνολική αξία των εγχωρίως παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών ή η συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΕΠ) ισούται:

- a) με την ακαθάριστη δαπάνη των θεσμικών μονάδων της οικονομίας (νοικοκυριά, επιχειρήσεις, κράτος) και
- b) με το ακαθάριστο εισόδημα όλων των συντελεστών παραγωγής.

Επομένως το ΑΕΠ γίνεται να το υπολογιστεί ισάξια με τρεις τρόπους-προσεγγίσεις. Θα πρέπει να δώσουν το ίδιο αποτέλεσμα.

- a) Με την προσέγγιση της παραγωγής.
- b) Με την προσέγγιση της δαπάνης.
- c) Με την προσέγγιση του εισοδήματος

Ο λογαριασμός της Δαπάνης μας δίνει τη γνωστή μαθηματική έκφραση του ΑΕΠ ως:

$$\mathbf{GDP = C + I + G + NX}$$

όπου $NX=X-M$ Δηλαδή Gross Domestic Product=Consumption + Investment+ Government expenditure + Exports – Imports. όπου: (C) κατανάλωση, (I) επένδυση, (G) δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών και (NX) καθαρές εξαγωγές μείον τις εισαγωγές.

Το ΑΕΠ θεωρείται ο πιο διαδεδομένος δείκτης μέτρησης των ανισοτήτων, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις θεωρείται αναξιόπιστο. Για τον λόγο αυτό, αρκετές μελέτες προσπάθησαν να μετρήσουν τις ανισότητες χρησιμοποιώντας πιο σύνθετους δείκτες για να αποφύγουν τα μειονεκτήματα που έχει το ΑΕΠ. Το ΑΕΠ δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δείκτης ευημερίας, αφού δεν επηρεάζεται από βασικές πτυχές όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η γεωγραφία και η δημογραφία. Οπότε μια αντίστοιχη αλλαγή του ΑΕΠ δεν συνεπάγεται και αντίστοιχη αλλαγή της ευημερίας. Περιφέρειες με παρόμοιο ΑΕΠ μπορεί να έχουν σημαντικές διαφορές στην ευημερία και στην ποιότητα ζωής (Petraikos και Artelaris, 2008).

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το ΑΕΠ σαν δείκτης μέτρησης ανισοτήτων σε αρκετές περιπτώσεις δεν θεωρείται ακριβής. Το ΑΕΠ μετρά το τί παράγεται και πού, αλλά αυτό δεν αναφέρεται στο εισόδημα της κάθε περιοχής, καθώς τα έσοδα από την διαδικασία αυτή μπορεί να καταλήγει σε άλλη περιοχή. Στην Ελλάδα, αυτό εμφανίζεται κατά κύριο λόγο στον πιο ανεπτυγμένο νομό της, την Αττική, καθώς μεγάλο ποσοστό της βιομηχανικής δραστηριότητας

εξάγεται σε περιοχές κοντινές που λειτουργούν σαν δορυφόροι. Οι εργαζόμενοι που κατοικούν στην Αθήνα, μετακινούνται καθημερινά στις περιοχές-δορυφόρους για την εργασία τους. Αυτό συμβαίνει καθώς η ελληνική κυβέρνηση παρέχει αρκετά κίνητρα στους εργαζομένους αυτούς με σκοπό την αποκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας και την αποφυγή των αρνητικών εξωτερικών οικονομιών (Petraikos και Artelaris, 2008). Αυτό δίνει εξήγηση στα αποτελέσματα της μελέτης των στατιστικών στοιχείων του ΑΕΠ, στα οποία ο νομός Βοιωτίας εμφανίζεται σαν τον πιο ανεπτυγμένο νομό, αφού φιλοξενεί μεγάλο ποσοστό της βιομηχανίας της Αττικής. Παρόμοιο συμπέρασμα μπορεί να βγει και για τον νομό της Κορινθίας, αλλά και της Κοζάνης λόγω των εγκαταστάσεων της ΔΕΗ (Πετράκος και Σαράτσης, 2000). Τα μειονεκτήματα αυτά του ΑΕΠ δημιουργούν την ανάγκη για την χρήση πιο σύνθετων δεικτών για να υπάρξουν καλύτερα αποτελέσματα στην μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων. Τέτοιοι δείκτες είναι ο Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης (ΣΔΕΑ), ο οποίος συνδυάζει πολλές πτυχές της ευημερίας, πράγμα το οποίο το ΑΕΠ, ένας απλός δείκτης, είναι δύσκολο να κάνει. Οι μεταβλητές του δείκτη ΣΔΕΑ είναι περίπου 21, αρκετές από τις οποίες είναι οικονομικές, δημογραφικές και γεωγραφικές (Petraikos και Saratsis, 2000, Πετράκος, 2004).

4.2.3. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι ένας δείκτης που μετράει το μέσο εισόδημα ανά άτομο σε μια συγκεκριμένη περιοχή (χώρα, πόλη, περιφέρεια κτλ) σε ένα συγκεκριμένο χρόνο. Μπορούμε να το υπολογίσουμε διαιρώντας το συνολικό εισόδημα της περιοχής με τον συνολικό πληθυσμό.

Αν διαιρέσουμε το ΑΕΠ με τον συνολικό πληθυσμό μιας χώρας, βρίσκουμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita), που είναι ο μέσος όρος εισοδήματος.

4.3. Σύγκριση και παρουσίαση αποτελεσμάτων

Το ΑΕΠ είναι ένα μέτρο συνολικής παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών ενώ το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι ένα μέτρο για να δούμε το μέσο εισόδημα ανά άτομο σε μια περιοχή. Επομένως με τα δεδομένα αυτών των δύο δεικτών μια περιοχή μπορούμε να συμπεράνουμε αξιόπιστα για τις ανισότητες αυτής.

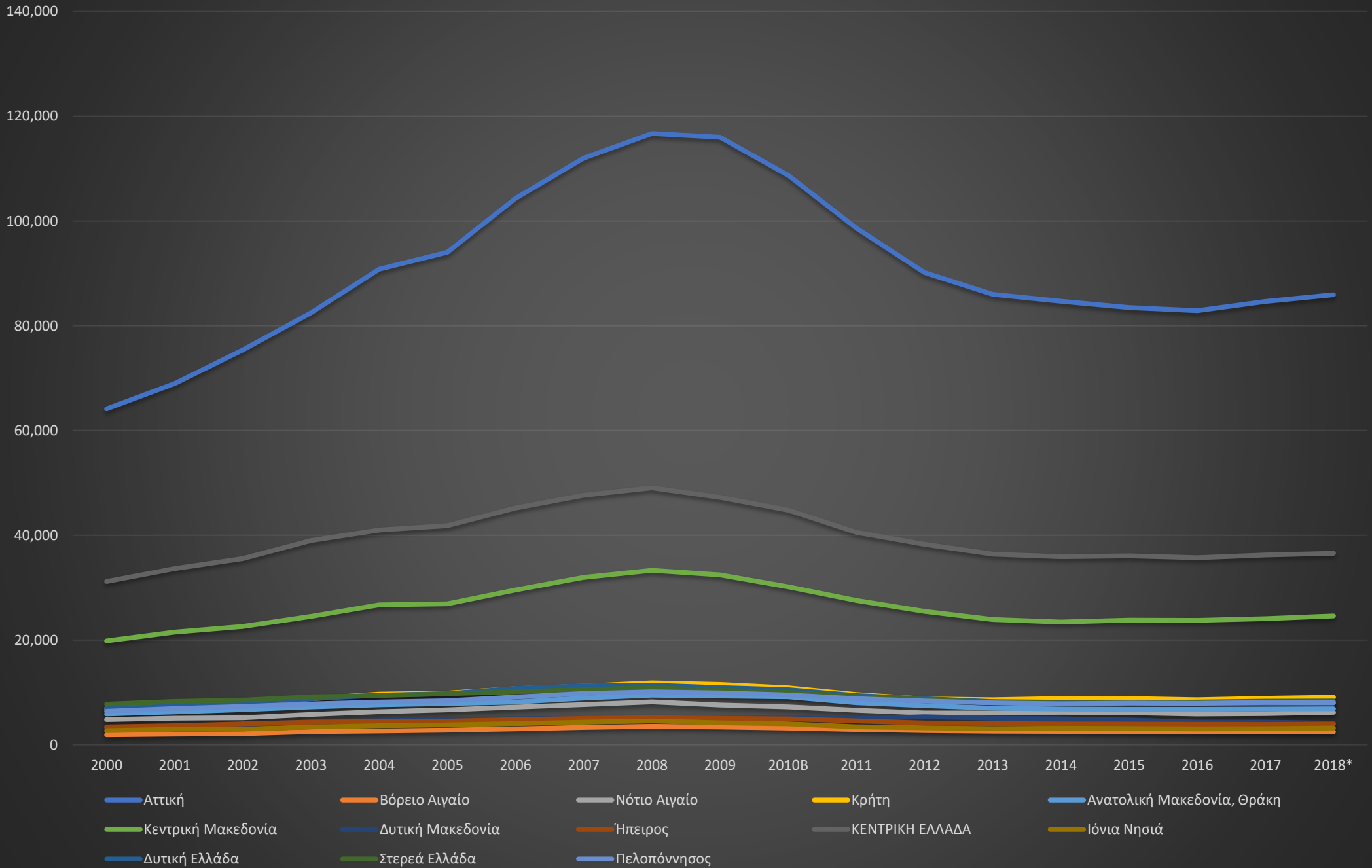
Παρακάτω θα γίνει ανάλυση και σύγκριση των αποτελεσμάτων των δυο δεικτών που αναλύσαμε παραπάνω, ΑΕΠ και κατά κεφαλήν ΑΕΠ, για τις 13 περιφέρειες της Ελλάδας (NUTS II) για το χρονικό διάστημα 2000-2018.

Οι περιφερειακές ανισότητες αυτή τη φορά ορίστηκαν και εξετάστηκαν με βάση δύο δεικτών. Υπολογίστηκε η πραγματική σύγκλιση ή απόκλιση μεταξύ των 13

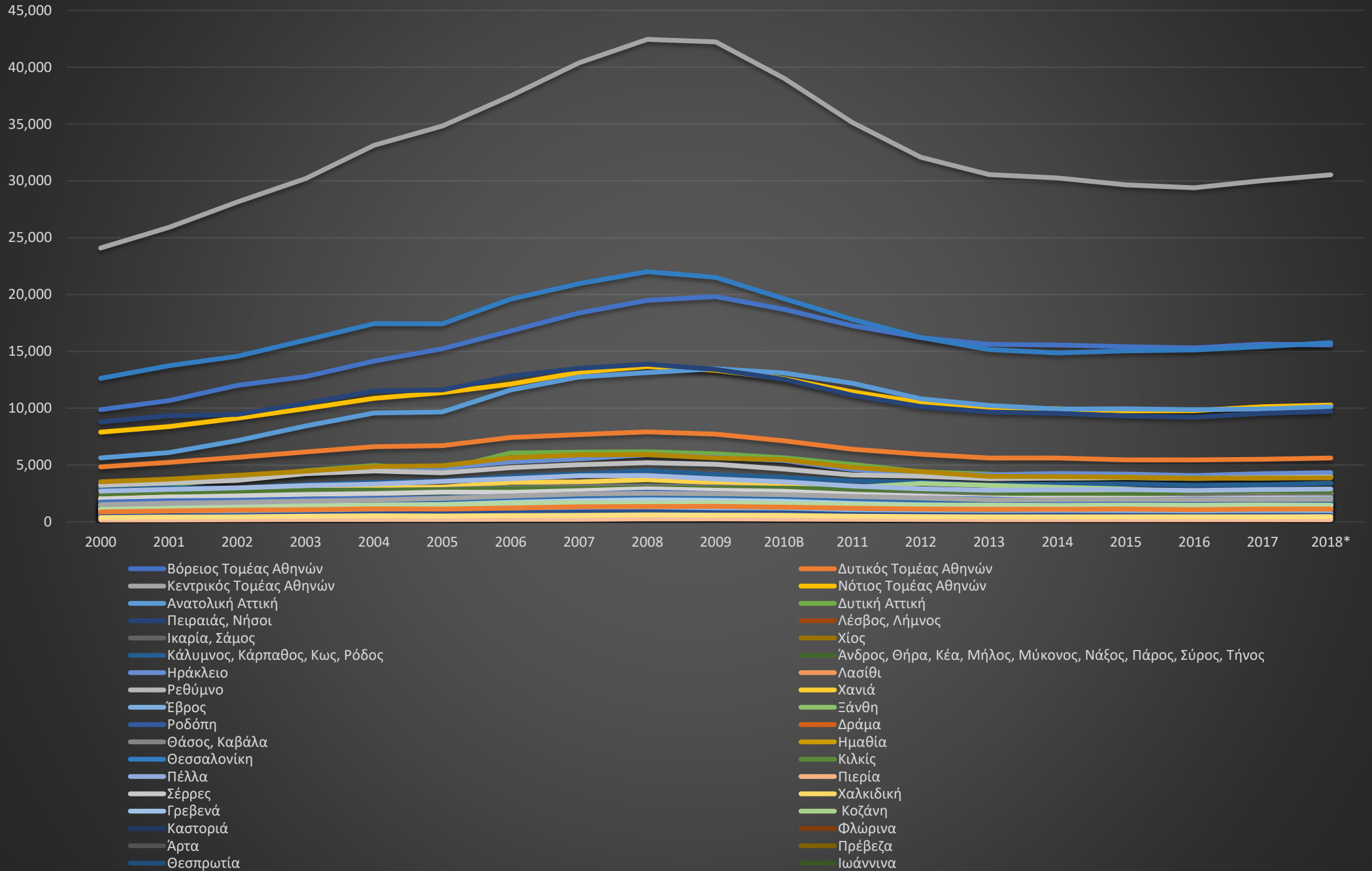
περιφερειών της Ελλάδας χρησιμοποιώντας δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη βασίστηκε στην συνολική αγοραία αξία όλων των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μία περιφέρεια (ΑΕΠ) και η δεύτερη βασίστηκε στο μέσο εισόδημα ανά άτομο σε μια περιφέρεια (κατά κεφαλήν ΑΕΠ).

Τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ, που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα, δείχνουν για κάθε περιφέρεια της χώρας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ). Δηλαδή, λαμβάνονται υπόψη το ύψος των τιμών και η αγοραστική δύναμη του νομίσματος κάθε χώρας, αξιολογώντας καλύτερα την ποσότητα των αγαθών και των υπηρεσιών που μπορεί να αποκτήσει ο μέσος κάτοικος μιας χώρας με δεδομένο εισόδημα.

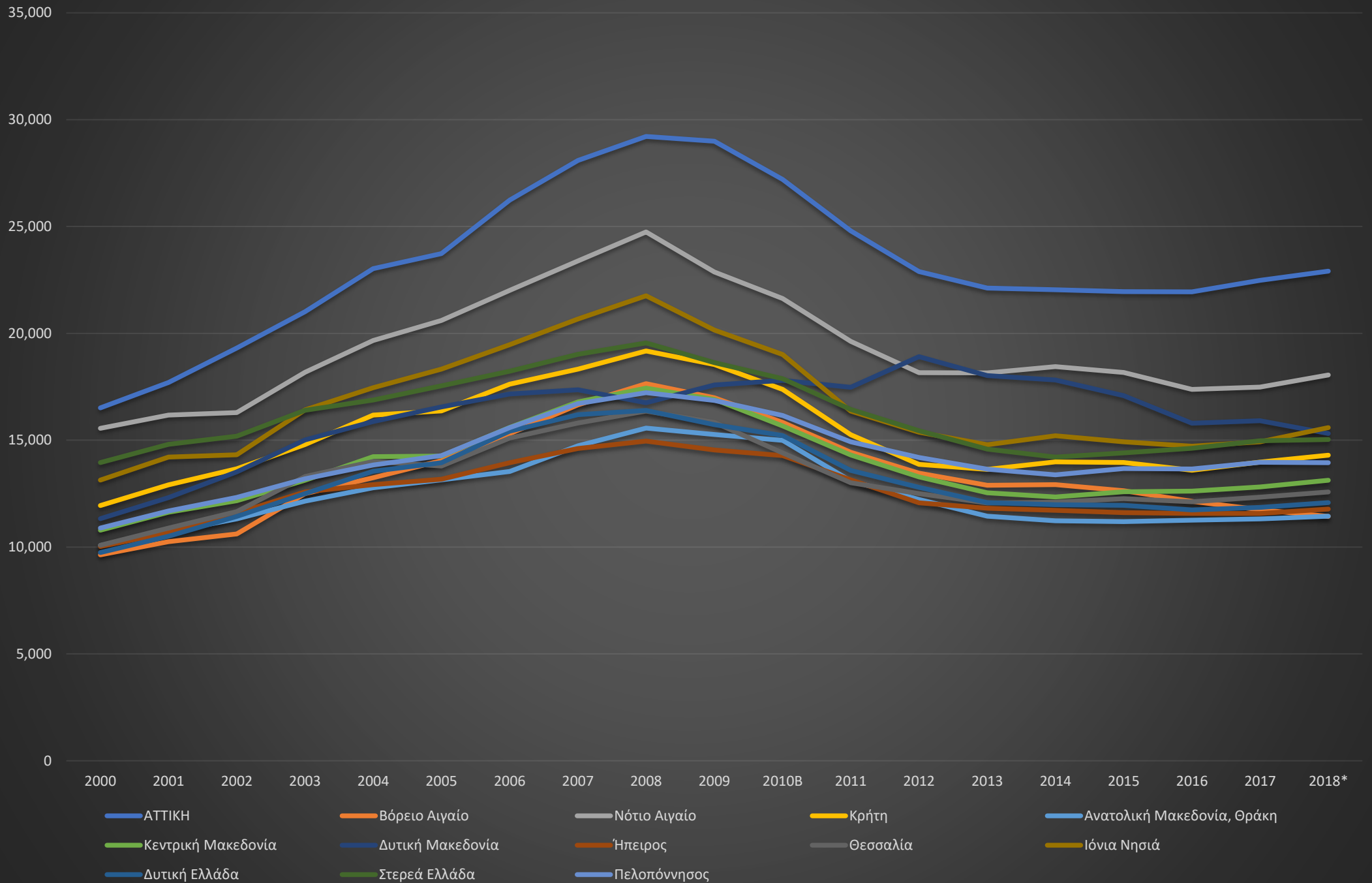
ΑΕΠ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

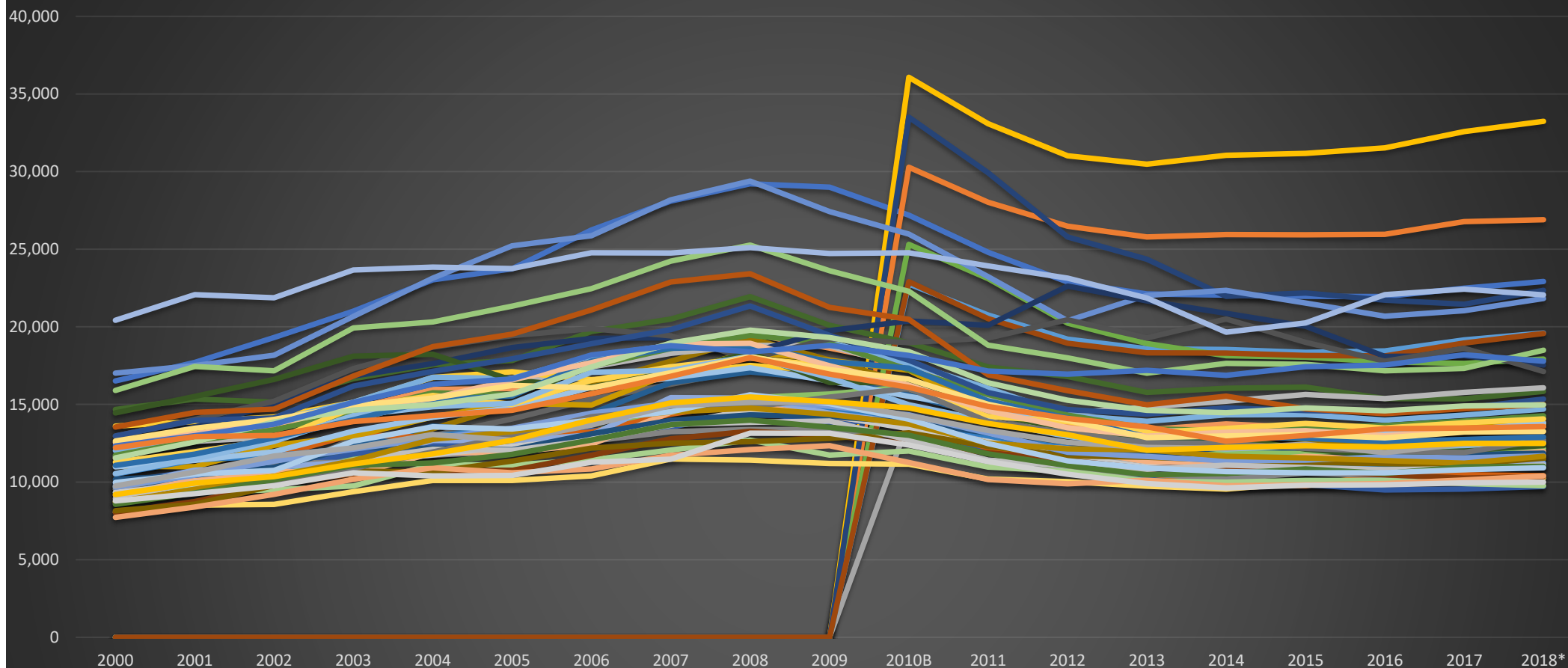
ΑΕΠ ΚΑΤΑ ΝΟΜΟ

ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΔΕΠ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ ΑΝΑ ΝΟΜΟ

- Αττική
- Δυτικός Τομέας Αθηνών
- Νότιος Τομέας Αθηνών
- Δυτική Αττική
- Λέσβος, Λήμνος
- Χίος
- Άνδρος, Θήρα, Κέα, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σύρος, Τήνος
- Λασιθί
- Χανιά
- Ξάνθη
- Δράμα
- Ημαθία
- Κιλκίς
- Πιερία
- Χαλκιδική
- Κοζάνη
- Βόρειος Τομέας Αθηνών
- Κεντρικός Τομέας Αθηνών
- Ανατολική Αττική
- Πειραιάς, Νήσοι
- Ικαρία, Σάμος
- Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κως, Ρόδος
- Ηράκλειο
- Ρεθύμνο
- Έβρος
- Ροδόπη
- Θάσος, Καβάλα
- Θεσσαλονίκη
- Πέλλα
- Σέρρες
- Γρεβενά
- Καστοριά

Η εικόνα των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα δείχνει αρκετά μπερδεμένη και ασαφής. Τα στατιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ δείχνουν πως οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών βάσει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι αρκετά μικρές αλλά η μητροπολιτική δομή της Ελλάδας, με ένα τεράστιο ποσοστό του πληθυσμού να συγκεντρώνεται στις 2 μεγαλύτερες πόλεις της, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, δείχνουν πως οι ευκαιρίες ανάπτυξης διαφέρουν. Οι ανεπτυγμένες περιοχές γύρω από την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη ομολογούν πως η ανάπτυξη γύρω από τα μητροπολιτικά κέντρα είναι γρηγορότερη και πως υπάρχει αποδυνάμωση των περιοχών της περιφέρειας, καθιστώντας έτσι τον βαθμό των περιφερειακών ανισοτήτων αρκετά υψηλό.

Παρατηρώντας το διάγραμμα του ΑΕΠ , βλέπουμε την Αττική , την Κεντρική Μακεδονία και την Κεντρική Ελλάδα να ξεκινούν με αρκετά πιο υψηλό ΑΕΠ από τις υπόλοιπες περιφέρειες. Σ αυτές τις περιφέρειες είναι που διακρίνουμε κορύφωση με το υψηλότερο ΑΕΠ το 2008 και τις μεγαλύτερες μεταβολές μετά από αυτό το έτος. Μετά το 2008 διακρίνουμε φθίνουσα πορεία, φτάνοντας στο 2011 που ξεκινάει η οικονομική κρίση και εκεί εντείνεται ακόμα περισσότερο η φθίνουσα πορεία του ΑΕΠ. Σ' αυτές τις τρεις περιφέρειες βλέπουμε και τις πολύ μεγάλες μεταβολές του ΑΕΠ στα χρόνια της Ελληνικής κρίσης.

Ακολουθούν με ένα μέσο ΑΕΠ ανάμεσα στις περιφέρειες της Ελλάδας, η Κρήτη, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη , η Δυτική Ελλάδα, η Στερεά Ελλάδα και η Πελοπόννησος με το ΑΕΠ αυτών να κυμαίνεται από 7.000 -4.000 μονάδες. Και εδώ παρατηρούμε μεταβολές και πτώση μετά το 2008 και μετά το 2011 αλλά μικρότερη από τις προηγούμενες περιφέρειες.

Τέλος , έχουμε τα Ιόνια νησιά, την Ήπειρο, την Δυτική Μακεδονία και το Βόρειο Αιγαίο με αρκετά μικρό ΑΕΠ στις 3.000-1800 μονάδες. Εδώ βλέπουμε ελάχιστες μεταβολές στα δύο έτη σταθμούς για τις ελληνικές περιφέρειες.

Αυτό που πρέπει να αναφέρουμε είναι ότι σε όλες οι περιφέρειες ξεκινούμε το 2000 με μικρότερο ΑΕΠ απ' ότι καταλήγουν ακόμα και μετά την κρίση έως το 2008.

Τώρα αν θέλουμε να εξετάσουμε τι γίνεται πιο λεπτομερώς στους νομούς της Ελλάδας, βλέπουμε ότι υψηλότερο ΑΕΠ διαχρονικά και με μεγάλη διαφορά έχει ο Κεντρικός Τομέας Αθηνών με μικρότερο ΑΕΠ το 2000 στις 25.000 μονάδες, ξεπερνώντας τις 40.000 μονάδες το 2008. Ακολουθούν, ο Βόρειος Τομέας Αθηνών και ο Πειραιάς που ξεκίνησαν το 2000 κοντά στις 10.000, κορυφώθηκαν το 2008 στις 20.000 και μετά από το 2010 έφθιναν και αυτοί. Οι υπόλοιποι νομοί κινήθηκαν όλα τα χρόνια κάτω από τις 10.000 μονάδες χωρίς μεγάλες αυξομειώσεις.

Παρατηρώντας τώρα το διάγραμμα του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, βλέπουμε την Αττική, το Νότιο Αιγαίο, τη Στερεά Ελλάδα, τα Ιόνια νησιά, την Κρήτη και την Δυτική Μακεδονία να ξεκινούν το 2000 με κατά κεφαλήν ΑΕΠ πάνω από 10.000 μονάδες. Αυτές είναι και οι περιφέρειες που έχουν τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις στο μέσο εισόδημα αρχίζοντας την πτώση από το 2008 και μεγαλώνοντας η πτώση το 2011. Ακολουθούν η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Κεντρική Μακεδονία, η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Πελοπόννησος με μέσο εισόδημα γύρω στις 10.000 μονάδες. Τέλος, είναι το Βόρειο Αιγαίο και η Δυτική Ελλάδα με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω από τις 10.000 μονάδες.

Τις μικρότερες μεταβολές στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από το 2000-2018 τις παρατηρούμε στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και στο Βόρειο Αιγαίο. Σ' αυτές τις δύο περιφέρειες δεν επηρεάζεται σχεδόν καθόλου το μέσο εισόδημα σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα.

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα του ΑΕΠ, υπάρχει απόκλιση στις τιμές των νομών την περίοδο 2000 με 2018, οδηγώντας στο συμπέρασμα πως οι ανισότητες αυξήθηκαν. Μέχρι το 2004 οι περιφέρειες παρουσιάζουν μια ισοκατανομή γύρω από τον μέσο όρο της Ελλάδας. Μέχρι το 2008, η απόκλιση παραμένει σταθερή αλλά παρατηρείται μια πτωτική πορεία που κορυφώνεται στην αρχή της οικονομικής κρίσης του 2011.

Έχοντας παρατηρήσει το διάγραμμα του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά νομό, βλέπουμε ότι ξεκινά το 2000 βρίσκοντας σε υψηλότερη θέση τον Νότιο Τομέα Αθηνών στις 20.000 μονάδες και να ακολουθούν η Δυτική Αττική και η Αττική. Το 2004 αυξάνεται πάρα πολύ το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε Αττική και Δυτική Αττική φτάνοντας τις 25.000 μονάδες ενώ ακολουθούν φθίνουσα πορεία μετά το 2008.

Αξίζει να σχολιάσουμε την κατακόρυφη αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Κεντρικού και Βόρειου Τομέα Αττικής από το 2009 έως το 2010 που φτάνουν κοντά στις 35.000 μονάδες χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη μείωση τα υπόλοιπα χρόνια. Στους υπόλοιπους νομούς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κινήθηκε όλα τα χρόνια με μια πιο ομαλή και σταθερή πορεία χωρίς ιδιαίτερες διακυμάνσεις.

Στο διάγραμμα του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως αναφέραμε, παρατηρείται η εξέχουσα θέση των νομών γύρω από την Αττική που κατέχουν ένα μεγάλο ποσοστό του παραγωγικού δυναμικού της Αττικής. Οι τιμές των νομών αυτών ανεβάζουν τον μέσο όρο με αποτέλεσμα, οι υπόλοιπες περιφέρειες να εμφανίζονται κάτω από τον μέσο όρο αυτόν. Σημαντική παρατήρηση πως περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ άνω του μέσου όρου το έτος 2000 στην συνέχεια πέφτουν κάτω από τον μέσο όρο. Επιπροσθέτως, διακρίνουμε

ανάπτυξη στις περισσότερες νησιωτικές περιφέρειες και βελτίωση της θέσης των περιφερειών στην κατάταξη, πράγμα το οποίο οφείλεται στην αύξηση του τουρισμού. Στις περιφέρειες που βρίσκονται μακριά από τα μητροπολιτικά κέντρα, την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη, παρατηρείται η μικρότερη βελτίωση, καθώς η οικονομία στις περιοχές αυτές στηρίζεται στον πρωτογενή τομέα.

Σε εθνικό επίπεδο καταγράφονται σημαντικές χωρικές ασυμμετρίες. Μόνο η περιφέρεια Αττικής χαρακτηρίζεται ως δυναμική ενώ πέντε από τις δεκατρείς περιφέρειες χαρακτηρίζονται ως προβληματικές. Το 45,33% του πληθυσμού εξακολουθεί να είναι συγκεντρωμένο σε δυο μόνο περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας και έντεκα στις δεκατρείς περιφέρειες καταγράφουν πληθυσμό μικρότερο από 10% του συνολικού πληθυσμού. Στην κατανομή του ΑΕΠ οι περιφερειακές ανισότητες δείχνουν να εντείνονται έως το 2010 και να μειώνονται για το 2015. Βέβαια, μεταξύ του 2010 και 2015 εξαιτίας της οικονομικής κρίσης το σύνολο των περιφερειών σημείωσε αρνητική μεταβολή στο ΑΕΠ σε ποσοστά από 13-26% με τη μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή στην Ανατολική Μακεδονία και στη Δυτική Ελλάδα και τη μικρότερη στη Δυτική Μακεδονία.

Εστιάζοντας στη Δυτική Μακεδονία, θα λέγαμε ότι είναι μια περιφέρεια που παρουσιάζει αντιφατικά χαρακτηριστικά. Στην ουσία είναι μια «μικρή» οικονομία αφού συμμετέχει στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας μόλις κατά 2,4%. Στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ οι ανισότητες εντείνονται και για το 2015 μόνο δυο περιφέρειες αυτές της Αττικής και του Νοτίου Αιγαίου παρουσιάζουν κατά κεφαλή ΑΕΠ υψηλότερο του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας.

Τα εντονότερα προβλήματα στην ανεργία εντοπίζονται στη Δυτική Μακεδονία και τα Ιόνια νησιά στις ενώ τα μικρότερα προβλήματα στην Ανατολική Μακεδονία και την Πελοπόννησο. Σε δώδεκα από τις δεκατρείς περιφέρειες η συμμετοχή των μακροχρόνια άνεργων στο ποσοστό της ανεργίας ξεπερνά το 50%. Βάσει του δείκτη ευημερίας και ανάπτυξης πρώτες κατατάσσονται οι περιφέρειες Αττικής και Νοτίου Αιγαίου και τελευταίες οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης.

Στην παρούσα έρευνα όπου η Ελλάδα εμφανίζει χαρακτηριστικά παραμεθόριας περιοχής, έντονες περιφερειακές ανισότητες και αυξάνει την απόσταση που τη χωρίζει από την Ευρωπαϊκή Ένωση η περιφερειακή πολιτική ίσως και να είναι ημοναδική δυνατότητα για μια σχεδιασμένη παρέμβαση στην ανάπτυξη τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

5. Συμπεράσματα

Τις τελευταίες δεκαετίες, έχει εντείνει το ενδιαφέρον για τη δημιουργία του περιφερειακού προβλήματος, δηλαδή την άνιση διάχυση της ανάπτυξης στο χώρο. Η έννοια χώρος δεν πρέπει να ταυτίζεται με αυτή της περιφέρειας γιατί η τελευταία αποτελεί στην ουσία ένα «ζωντανό οργανισμό» που αντιδρά στις διάφορες παρεμβάσεις και όχι απλά ένα ενδιάμεσο διοικητικό επίπεδο μεταξύ του κεντρικού και του τοπικού. Οι διαφορές στην ευημερία ή στην ανάπτυξη και οι ανισότητες στις ευκαιρίες που υπάρχουν μεταξύ των επιμέρους χωρικών μονάδων περιγράφονται με τον όρο «περιφερειακές ανισότητες».

Αρκετοί είναι οι επιστήμονες που έχουν στρέψει τις έρευνές τους και τις μελέτες τους σε αυτό το πρόβλημα με σκοπό να ερμηνεύσουν τις περιφερειακές ανισότητες, να εντοπίσουν τους παράγοντες που τις δημιουργούν και να προσδιορίσουν με ποιο τρόπο μπορεί να επιτευχθεί η εξάλειψή τους. Οι χωρικές ασυμμετρίες που εκφράζονται μέσω των περιφερειακών ανισοτήτων επιδιώκεται να επιλυθούν μέσω της περιφερειακής πολιτικής ταυτόχρονα με την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Ωστόσο, ενώ έχουν διατυπωθεί αρκετές θεωρίες, η οικονομική επιστήμη δεν μπόρεσε ακόμη να δώσει μια ενιαία και αποδεκτή από όλους θεωρία για αυτό το μείζον ζήτημα.

Οι παράγοντες που ουσιαστικά επηρέασαν και οδήγησαν στην αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ των ευρωπαϊκών περιφερειών έχουν σχέση με τις αλλαγές που έγιναν τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ωφέλησε συγκεκριμένες περιφέρειες, λόγω της διαφορετικής τους οικονομικής δομής, αλλά και της άνισης κατανομής των πόρων. Ακόμα, το φαινόμενο της αυξανόμενης τριτογενεποίησης ήταν ωφέλιμο περισσότερο για τις περιφέρειες των μεγάλων πόλεων με τις μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις, κι έτσι αποδυνάμωσε κι άλλο τις υπόλοιπες. Στη συνέχεια, οι ανεπτυγμένες περιφέρειες ήταν αυτές που συγκέντρωναν και το μεγαλύτερο ποσοστό των ξένων επενδύσεων, ως πιο προνομιούχες.

Οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών της Ευρώπης έγιναν μεγαλύτερες ακόμα πιο πολύ με τις δύο τελευταίες διευρύνσεις, καθώς προστίθενται επιπλέον νέες φτωχότερες περιοχές, που υπολείπονται συγκριτικά με αυτές των οικονομικά πλουσιότερων χωρών. Όσον αφορά με τις ανισότητες στο εσωτερικό των χωρών, ο πιο σημαντικός λόγος που αυξήθηκαν έχει να κάνει με το γεγονός ότι, η σύγκλιση μεταξύ των χωρών στέφθηκε με επιτυχία με αφορμή την επιπλέον ενίσχυση των μητροπολιτικών τους περιοχών, αποδυναμώνοντας έτσι, ακόμα πιο πολύ τις υπόλοιπες. Σε πολλές χώρες, οι ανισότητες αυξήθηκαν

περισσότερο σε επίπεδο περιφερειών και αυτό λόγω διαφορετικής περιφερειακής πολιτικής που ασκήθηκε σε κάθε περιφέρεια.

Το «κλειδί», ουσιαστικά, σωστής άσκησης περιφερειακής πολιτικής είναι ο περιφερειακός προγραμματισμός ο οποίος ακολουθεί τρία στάδια, εξίσου σημαντικά, για την επίτευξη περιφερειακής Ανάπτυξης:

- Διαμόρφωση της Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης
- Διαμόρφωση του Περιφερειακού Προγράμματος
- τελική εφαρμογή.

Η περιφερειακή πολιτική για να κρίνεται ως αναγκαία η θα πρέπει να ικανοποιεί τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας και της ισότητας και η επιλογή των στόχων και των μέσων της θα πρέπει να στηρίζεται στη συνεκτίμηση πολλών παραγόντων όπως το στάδιο ανάπτυξης της χώρας, κατηγορία προβληματικών περιοχών, η σωστή διάγνωση των προβλημάτων κ.λπ. Η κοινοτική περιφερειακή πολιτική είναι η βασική πολιτική επενδύσεων της Ε.Ε. Σκοπός της είναι η μείωση των σημαντικών οικονομικών, κοινωνικών και εδαφικών ανισοτήτων που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών της Ευρώπης οι οποίες συνδέονται στενά με την εξέλιξη της διαδικασίας ολοκλήρωσης της κοινότητας.

Παρά την κριτική η Κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική χαρακτηρίζεται ως αναγκαία για μια σειρά από λόγους μερικοί εκ των οποίων είναι η ενίσχυση των φτωχότερων χωρών, η συστηματική αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την εφαρμογή των άλλων πολιτικών της Ένωσης, ηθική και κοινωνική υπόσταση της Κοινότητας κ.λπ.

Ένα τυπικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της Ελλάδας, η οποία κατατάσσεται μέσα στις δέκα πρώτες χώρες της Ευρώπης με τις υψηλότερες περιφερειακές ανισότητες. Οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της όχι μόνο είναι υψηλές, αλλά διαχρονικά αυξάνονται όπως είδαμε παραπάνω και στα διαγράμματα.

Οι παράγοντες που ουσιαστικά δημιούργησαν και διατήρησαν τις ανισότητες σε υψηλά επίπεδα στην Ελλάδα είναι ιστορικοί, γεωμορφολογικοί, πολιτικοί και οικονομικοί. Η σταδιακή δημιουργία του ελληνικού κράτους ωφέλησε περισσότερο την Αττική, που έτσι διαμορφώθηκε σήμερα μια έντονη μητροπολιτική δομή που χαρακτηρίζει τη χώρας μας. Η ιδιαίτερη μορφολογία της Ελλάδας με τα πολλά βουνά και νησιά δεν ευνοεί την ισόρροπη ανάπτυξη, καθώς πολύ μικρό μέρος του πληθυσμού συγκεντρώνεται σ' αυτές τις περιοχές, λόγω φυσικών δυσκολιών. Ακόμα, οι δυνατότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι τόσο περιορισμένες που δε μπορούν να συμβάλουν στο να

αντιμετωπίσουν τα αναπτυξιακά προβλήματα της περιφέρειας. Τέλος, οι οικονομικοί παράγοντες αναφέρονται στις οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης, στη διάρθρωση των τοπικών οικονομιών και στην ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, στις διαρθρωτικές αλλαγές, στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, καθώς και στους οικονομικούς κύκλους.

Το μέγεθος των πόρων που διατίθεται για την περιφερειακή πολιτική είναι αρκετά μεγάλο, δεν πετυχαίνονται όμως τα επιθυμητά αποτελέσματα στις περιοχές που τα χρειάζονται περισσότερο. Συμπεραίνουμε έτσι ότι οι πόροι ή δεν επαρκούν σχετικά με το μέγεθος των δυνάμεων της αγοράς, ή δεν αξιοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων δίνεται για τις μεταφορικές υποδομές, των οποίων οι περιφερειακές επιπτώσεις είναι αβέβαιες. Η κατασκευή μεταφορικών υποδομών μπορεί ή να μειώσει ή να αυξήσει τις περιφερειακές ανισότητες. Αυτό εξαρτάται από τις παραμέτρους του οικονομικού περιβάλλοντος. Επίσης, η διοχέτευση πόρων σε μειονεκτικές περιοχές δε συνεπάγεται αναγκαστικά σύγκλιση, καθώς αυτές δε διαθέτουν τη χωρική συγκέντρωση που θα τους επιτρέψει να εκμεταλλευτούν τους διατιθέμενους πόρους.

Οι περιφερειακές πολιτικές που εφαρμόζονται στην Ελλάδα εδώ και είκοσι χρόνια δε δείχνουν να έχουν συμβάλει στις ανισότητες. Αρκετά βασικό μειονέκτημα είναι η έλλειψη ενός στρατηγικού σχεδίου περιφερειακής ανάπτυξης στα πλαίσια του οποίου να υλοποιούνται τα περιφερειακά προγράμματα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης. Τα περιφερειακά προγράμματα έχουν αμφίβολα αποτελέσματα στην περιφερειακή σύγκλιση. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα ΠΕΠ δείχνουν να μην μπορούν να λειτουργήσουν ως πραγματικά προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, διότι δεν είχαν δημιουργήσει ιδιαίτερη στρατηγική για την κάθε περιφέρεια.

Στην Ελλάδα, η περιφερειακή πολιτική και ο περιφερειακός προγραμματισμός εμφανίζεται και θεμελιώνεται μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και στην εξέλιξή του, με περισσότερες ή λιγότερες αποκλίσεις, ακολουθεί την πορεία των ευρωπαϊκών χωρών.

Για τη χώρα, η βασική πηγή εσόδων για την υλοποίηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων είναι οι χρηματοδοτήσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων και των λοιπών χρηματοδοτικών οργανισμών της Ε.Ε. Μετά την περίοδο 1983-1987 τα μόνα εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα που εφαρμόζονται στη χώρα μας είναι τα διαδοχικά ΚΠΣ και τα ΕΣΠΑ I και II τα οποία αναφέρονται στην ανάπτυξη όχι μόνο των επιμέρους περιφερειών, αλλά του συνόλου της εθνικής οικονομίας. Τα ΚΠΣ/ΕΣΠΑ αποτελούνται από δυο μέρη το εθνικό και το περιφερειακό. Στο εθνικό σκέλος ανήκουν τα Τομεακά Επιχειρησιακά

Προγράμματα (ΤΕΠ) και στο περιφερειακό σκέλος ανήκουν τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ).

Διαχρονικά τα ΠΕΠ απορροφούν ένα σημαντικό μέρος, γύρω στο 30% των συνολικών κονδυλίων στα πλαίσια των ΚΠΣ και ΕΣΠΑ. Σε επίπεδο περιφερειών οι χρηματοδοτήσεις κατανέμονται με βάση την κατάταξη των περιφερειών σύμφωνα με τα κριτήρια επιλεξιμότητας και τους στόχους των Διαρθρωτικών Ταμείων ανά προγραμματική περίοδο. Η διαχρονική μελέτη της κατανομής των χρηματοδοτήσεων μέσω των ΠΕΠ στις περιφέρειες της χώρας δείχνει ότι σε απόλυτα μεγέθη η μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση των πόρων αφορά τις πολυπληθέστερες περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας.

Αν όμως χρησιμοποιηθούν ως κριτήρια άλλοι δείκτες όπως το κ.κ ΑΕΠ διαπιστώνεται ότι υπάρχει μια αντίστροφη σχέση μεταξύ χρηματοδότησης ΠΕΠ και κ.κ ΑΕΠ γεγονός που καταδεικνύει τον αναδιανεμητικό χαρακτήρα των ΠΕΠ στο εισόδημα, χωρίς όμως αυτό να έχει την ισχύ κανόνα.

Η Ελλάδα κατατάσσεται στα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη μέλη (κατά κεφαλή ΑΕΠ κάτω από το 75 % του μέσου όρου της ΕΕ το 2015) και συμμετέχει μόλις κατά 1,2% στην παραγωγή του συνολικού ΑΕΠ της Ένωσης για το 2017, καταγράφοντας την υψηλότερη ανεργία στην Ευρώπη για μια σειρά ετών. Η χώρα δείχνει μάλιστα να αυξάνει την απόσταση που τη χωρίζει από την Ευρώπη αφού είναι το μοναδικό κράτος- μέλος με αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης για το 2015.

Το πρόβλημα του ότι δεν υπάρχει ένα σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης το παρακολουθούμε και στις χωρικές επιπτώσεις άλλων πολιτικών. Οι αποσπασματικές παρεμβάσεις της πολιτικής δημοσίων επενδύσεων και η έλλειψη χωρικής διάστασης της πολιτικής επενδυτικών κινήτρων στην Ελλάδα δε δείχνουν να στοχεύουν την περιφερειακή σύγκλιση.

Επίσης, πολύ σημαντικό πρόβλημα είναι οι περιορισμένες δυνατότητες των αποκεντρωμένων βαθμίδων διοίκησης που συμβάλλουν στην περιφερειακή ανάπτυξη. Το ότι συγκεντρώνεται η εξουσία σε κεντρικό επίπεδο και δεν παραχωρούνται σημαντικές αρμοδιότητες και πόροι σε ενδιάμεσες βαθμίδες διοίκησης έχει ως αποτέλεσμα αρνητικές επιπτώσεις στις αναπτυξιακές προοπτικές της περιφέρειας.

Για να αντιμετωπιστεί το περιφερειακό πρόβλημα στην Ελλάδα απαιτούνται ολοκληρωμένες παρεμβάσεις, διαφορετική ισορροπία πόρων και αρμοδιοτήτων ανάμεσα στο κεντρικό και το περιφερειακό επίπεδο, καθώς και καλύτερο

σχεδιάσμά και μεγαλύτερη συνέργεια των αναπτυξιακών πολιτικών σε όλα τα επίπεδα (Πετράκος, 2004).

Τέλος, πρέπει να δώσουμε βάση στα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη μείωση των ανισοτήτων. Μπορεί μερικές πολιτικές να είναι αναποτελεσματικές για τις περιφέρειες που τις χρειάζονται περισσότερο. Θα πρέπει να υπάρχει ένας συνδυασμός πολιτικών θα ασκηθούν ώστε να έχουν στενή σχέση και σύνδεση από τα χαρακτηριστικά της ίδιας της περιφέρειας. Πρώτα από όλα θα πρέπει να εντοπιστούν τα προβλήματα, οι κίνδυνοι και οι ευκαιρίες μιας περιφέρειας. Έπειτα, οι περιφερειακές πολιτικές θα πρέπει να ανακαλύψουν ή να δημιουργήσουν συγκριτικά πλεονεκτήματα που θα επιτρέψουν στη συγκεκριμένη περιφέρεια να ανταγωνιστεί με επιτυχία στο νέο περιβάλλον. Γενικά, όμως, χρειάζεται η άσκηση πολιτικών που να εντάσσονται σε έναν ευρύτερο σχεδιάσμά για την ανάπτυξη κάθε περιοχής. Θα πρέπει να προσαρμόζονται στις ανάγκες της οικονομίας και στους αναπτυξιακούς στόχους που θέτονται κάθε φορά ,σε κάθε περίπτωση και σε κάθε περιφέρεια ξεχωριστά.

Βιβλιογραφία

Anselin, L., & Madden, M. (1990, September 1). *New directions in regional analysis:*

Integrated and multi-regional approaches (1st ed.). John Wiley & Sons
Australia Ltd.

Boudeville, J.-R. (1966). *Problems of regional economic planning*. Edinburgh :

University Press.

Hicks, J. R. (1933). The Theory of Wages. *The Economic Journal*, 43(171), 460.

<https://doi.org/10.2307/2224288>

Karkazis, J., & Thanassoulis, E. (1998). Assessing the effectiveness of regional
development policies in Northern Greece using data envelopment analysis.
Socio-Economic Planning Sciences, 32(2), 123–137.

[https://doi.org/10.1016/s0038-0121\(97\)00023-2](https://doi.org/10.1016/s0038-0121(97)00023-2)

Konsolas, N., (2012). *Regional Development in Greece* (Softcover reprint of the
original 1st ed. 2002 ed.). Springer.

Lamprianidis, L. (2012). *ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ*. ΠΑΤΑΚΗΣ.

Mamatzakis, E. C. (2001). PUBLIC SPENDING AND PRIVATE INVESTMENT:
EVIDENCE FROM GREECE. *International Economic Journal*, 15(4), 33–46.

<https://doi.org/10.1080/10168730100080027>

Myrdal, G. (1960). Economic Theory and Under-Developed Regions. *Economica*,
27(107), 280. <https://doi.org/10.2307/2601684>

Nicholson, W. (2004). *Microeconomic Theory: Basic Principles and Extensions* (9th
ed.). South-Western College Pub.

Papadaskalopoulos, A. (2000). *ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ*.
ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.

- Papadaskalopoulos, A. (2008). *ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ*. ΔΙΟΝΙΚΟΣ.
- Petrakos, G., & Artelaris, P. (2008). Regional Inequalities in Greece. *Regional Analysis and Policy*, 121–139. https://doi.org/10.1007/978-3-7908-2086-7_6
- Petrakos, G., & Saratsis, Y. (2005). Regional inequalities in Greece*. *Papers in Regional Science*, 79(1), 57–74. <https://doi.org/10.1111/j.1435-5597.2000.tb00759.x>
- Samuelson, P., & Nordhaus, W. (2004). *Macroeconomics* (18th ed.). McGraw-Hill/Irwin.
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65. <https://doi.org/10.2307/1884513>
- Steedman, I., & Metcalfe, J. (1977). Reswitching, primary inputs and the Heckscher-Ohlin-Samuelson theory of trade. *Journal of International Economics*, 7(2), 201–208. [https://doi.org/10.1016/0022-1996\(77\)90031-9](https://doi.org/10.1016/0022-1996(77)90031-9)
- Μπριστογιάννη-Κάρλου, Φ. (2004). Δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις: θεσμικές διαστάσεις και η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη. *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών Και Πολιτικών Επιστημών*. <https://doi.org/10.12681/eadd/15535>
- Παπαδασκαλόπουλος Α., Χριστοφάκης Μ. (2009), Περιφερειακός Προγραμματισμός, Β΄ Έκδοση, *Εκδόσεις Παπαζήσης*, Αθήνα.
- Πετράκος, Γιώργος. (2004). Περιφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα. *Αειχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης*, (4), 6–31. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.aei.2004.110>
- Πετράκος, Γ., & Ψύχαρης, Ψ. (2016). *ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ* (2nd ed.). ΚΡΙΤΙΚΗ.

Πολύζος, Σ. (2019). *ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ* (2nd ed.). ΚΡΙΤΙΚΗ.